कायदेविषयक मार्गदर्शन मोफत
संपर्क
ॲड. सिद्धार्थ
MVsc, MBA, LLM
मो नं ९४२२५३९४५१

RNI NO. MAHMAR/2020/84035

BAHUJAN SAURABHA

बहुजन सौरभ

बुधवार २९ जुलै २०२६ | वर्ष : ६ | अंक : २०९ | दैनिक | किंमत : ₹५/-
Wednesday, 29 July 2026 | Year : 6 | Issue : 209 | Daily | Rate: Rs. 5/-

दि. २९ जुलै २०२६

१९२७- बहिष्कृत भारताचा नववा अंक प्रसिद्ध.
१९३३- कन्हान नदीच्या महापूरात कामठी शहरातील अस्पृश्यांची ४०० घरे जमीनदोस्त, बाबू हरदास यांनी पुढाकार घेऊन पुरग्रस्तांना निवारा दिला.
१९४४- द शेड्युल कास्ट इन्युव्हमेंट ट्रस्टची मुंबई येथे स्थापना.
संकलन प्रा. यशवंत दुपटे

जे देवाची देणगी वाचवू शकले नाही, ते पेपरफुटी कशी थांबवणार ?

नवी दिल्ली : सोमवारी लोकसभेत मांडण्यात आलेल्या सार्वजनिक परीक्षा सुधारणा विधेयकावर मंगळवारी (२८ जुलै) चर्चा झाली. या विधेयकावर बोलताना समाजवादी पक्षाचे अखिलेश यादव यांनी केंद्र सरकारवर टीका केली. पेपरफुटी प्रकरणावर बोलताना अखिलेश यादव यांनी राम मंदिर देणगी चोरी प्रकरणावरून सरकारला लक्ष्य केले. जे देवाची देणगी वाचवू शकले नाहीत, ते पेपरफुटी कशी थांबवणार आहेत?, असा टोला त्यांनी लगावला.

अखिलेश यादव म्हणाले की, 'आपण मानले की, २० लाख मुलांनी परीक्षा दिली होती आणि एका कुटुंबात ५ लोक आहेत, तर हा आकडा एक कोटी लोकांचा होतो. आपण राजकीय लोक आहोत. आपल्याला माहिती आहे की, आंदोलन करताना किती तयारी करावी लागते. हे असे पहिले आंदोलन पाहिले, जिथे मुलांच्या आई-वडिलांनी सांगितले की, जा आणि आंदोलन करा. जर हे चुकीचे असेल, तर गृह मंत्र्यांना घेऊन या, ते सर्व स्पष्ट करतील.'

'जे लोक देवाचे दान वाचवू शकले नाहीत, ते पेपरफुटी कशी थांबवणार आहेत? देवाच्या गाभाऱ्यातून देणग्या गायब झाल्या. हे लोकांच्या डोळ्यात धूळ फेकत आहेत. २० परीक्षांचे पेपर लीक झाले. कोर्टात जावे लागले, त्यानंतर परीक्षा रद्द झाल्या', अशी टीका अखिलेश यादव यांनी केली. अखिलेश यादव म्हणाले, 'आम्हाला आउटसोर्सिंगची भीती वाटते. असे होऊ नये की, पूर्ण सरकारच आउटसोर्स केले जाईल. हीच तुमचे उत्तरदायित्व आहे का, की सर्वात महत्त्वाच्या संस्थेत तुम्ही अधिकारी आउटसोर्स केले आहे? NTA मध्ये सगळे कर्मचारी आउटसोर्स केले आहेत. NTA मध्ये बसून घोटाळा करणारे ते कोण लोक होते, हे आम्हाला समजले पाहिजे', असा सवाल अखिलेश यादव यांनी केला.

अखिलेश यादव म्हणाले की, 'सरकारने विचार केला पाहिजे की, हे तरुण आपल्यासाठी संकट बनू नयेत. शिक्षण चांगले असेल तर प्रगतीही नक्की होईल. जे विधेयक तुम्ही घेऊन आला आहात, तसे विधेयक तर २०२४ मध्येही आणले होते. तरीही पेपर का फुटला? तुम्हाला विधेयक का आणावे लागले, हे तुम्ही सांगा.' अखिलेश यादव म्हणाले की, 'सरकारने सर्वात आधी प्राथमिक शाळांवर हल्ला केला. कितीतरी प्राथमिक शाळा बंद केल्या. तरुणांच्या भविष्यावर तुम्ही घाला घातला आहे. नोकऱ्यांवर हल्ला केला आहे. असे यासाठी केले, जेणेकरून पायावरच हल्ला झाला तर गरीब कुटुंबातील मुले पुढे जाऊ शकणार नाहीत.'

पप्पू यादव यांचे संसदेतील आंदोलन

संसदेच्या पावसाळी अधिवेशनादरम्यान, पूर्णियाचे खासदार पप्पू यादव यांनी 'न्याय' असे लिहिलेली पट्टी डोक्यावर बांधून प्रतिकात्मक निषेध नोंदवला. यावेळी त्यांनी विद्यार्थी आंदोलनांवरील पोलीस कारवाईवरून केंद्र सरकारवर टीका केली आणि आंदोलकांवर बळाचा वापर केला जात असल्याचा आरोप केला. ते म्हणाले की, आंदोलकांवर लाठीचार्ज केला जात असून, पूर्वी इतर ठिकाणी वापरण्यात आलेली रणनीतीच आता वापरली जात आहे. ही परिस्थिती चिंताजनक असून सरकारने यावर उत्तर दिले पाहिजे, असे ते म्हणाले.

पेपरफुटी रोखण्यासाठीच्या दुरुस्ती विधेयकावर आज लोकसभेत महत्त्वपूर्ण चर्चा

नवी दिल्ली : सार्वजनिक परीक्षा (गैरप्रकारांना प्रतिबंध) सुधारणा विधेयक, २०२६ वरील लोकसभेतील चर्चेच्या पार्श्वभूमीवर काँग्रेस पक्षाने आपली रणनीती स्पष्ट केली आहे. राहुल गांधी, प्रियांका गांधी वद्रा, के.सी. वेणुगोपाल आणि गौरव गोगोई यांच्यासह पक्षाचे अनेक ज्येष्ठ नेते या चर्चेत सहभागी होणार आहेत. मात्र, विद्यार्थ्यांच्या आंदोलनांवरील पोलीस कारवाईबाबत सरकारकडून उत्तरे हवी असल्याचे विरोधी पक्षाने स्पष्ट केले आहे. इंडिया कोएलिशनमधील सूत्रांनुसार, पेपरफुटी रोखण्यासाठीच्या विधेयकाला किंवा त्यावरील चर्चेला काँग्रेस आणि विरोधी पक्षांचा विरोध नाही. त्यांच्या मते, परीक्षा अधिक मजबूत करणाऱ्या कोणत्याही पावलाला ते पाठिंबा देतील, परंतु आंदोलन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांवर पेलेट गनचा वापर आणि कथित अतिरिक्त बळाच्या वापराबाबत सरकारने उत्तर दिले पाहिजे. विरोधी पक्षाचे म्हणणे आहे की ते संसदेत चर्चेसाठी तयार आहेत, परंतु सरकारने विद्यार्थी आंदोलनादरम्यान केलेल्या कारवाईवर आणि उत्तरदायित्वाच्या मुद्द्यावर आपली भूमिका स्पष्ट केली पाहिजे. विरोधी पक्षाचा विश्वास आहे की या मुद्द्यावर उत्तरे मिळाल्यानंतरच अर्थपूर्ण चर्चा होऊ शकते.

भारताचे शिक्षणमंत्री हे भाजपने निवडलेले आणि बलात्काराच्या आरोपींचे समर्थन करणारे व्यक्ती आहेत. यापेक्षा वाईट काय असू शकते? मंत्रिमंडळात इतके लोक असूनही प्रधानमंत्रींनी बलात्काराच्या आरोपींचे समर्थन करणाऱ्या त्याच व्यक्तीची निवड केली. हा एक अत्यंत आश्चर्यकारक निर्णय आहे.

अवघ्या तासभराच्या पावसाने नागपूरचे जनजीवन विस्कळीत

नागपूर : मंगळवारी दुपारी झालेल्या पावसाने शहराला अक्षरशः झोडपून काढले. विविध भागांमध्ये पाणी साचले व विशेषतः रेंगाळलेल्या विकासकामांचा नागपुरकरांना मोठा फटका बसला. जेथे जेथे सिमेंट रस्त्यांचे बांधकाम, खोदकाम सुरू आहे, जवळपास सर्वच ठिकाणी गुडघ्यापर्यंत पाणी साचले होते. विशेषतः दक्षिण-पश्चिम नागपुरात तर पावसाने अक्षरशः दाणादाण उडविली. रिंगरोडवरील अनेक चौक ओव्हरफ्लो झाल्याने वाहतुकदार भर पावसात अडकून पडले व कोंडी झाली. मोठमोठे दावे करणाऱ्या प्रशासनाची यातून पोलखोल झाली असून नेत्यांचे दावे किती पोकळ आहेत याचा अनुभव नागपुरकरांना आला.

मंगळवारी सकाळी काही वेळ जोरदार पाऊस झाला. मात्र दुपारी एक वाजताच्या सुमारास पावसाचा जोर वाढला. शहरातील अनेक प्रमुख चौकांना तलावांचे स्वरुप आले होते. तर वस्त्यांमध्ये पाणी साचले होते. हुडकेश्वर, प्रतापनगर, गोपालनगर, सोनेगाव, सहकारनगर, पडोळे चौक बेसा येथील अनेक वस्त्यांमधील सखल भागातील घरांमध्ये पाणी शिरल्याची माहिती समोर आली. संततधार पावसामुळे चाकरमान्यांची तारांबळ उडाली.शहरातील सखल भागात पाणी साचले तर नाले दुथडी भरुन वाहत होते. वर्धा मार्गावर उड्डाणपुलाचे असून विमानतळाजवळील चौकात मोठ्या प्रमाणात पाणी साचले होते. चिंचभुवन परिसरातदेखील चौकाजवळ सुमारे चार फूट पाणी साचले होते व त्यामुळे येथील वाहतूक बराच वेळ खोळंबली होती. तेथील नालादेखील 'ओव्हरफ्लो' झाला होता. त्यामुळे खापरीहून येणााया वाहतूकीलादेखील फटका बसला. वर्धा मार्गावर अनेक शाळा-महाविद्यालये आहेत. तेथील विद्यार्थी, शिक्षक हे बराच वेळ वाहतुकीच्या कोंडीत अडकले होते.

दक्षिण-पश्चिम नागपुरातील पॉश वस्त्यांनादेखील पावसाचा फटका बसला. लक्ष्मीनगर, दीक्षाभुमी, गोपालनगर, प्रतापनगर रिंगरोड, पडोळे चौक, संभाजी चौक, गायत्रीनगर, सहकारनगर येथे सिमेंट रोडचे काम झाल असून रस्त्यांची उंची वाढली आहे. त्यामुळे रस्त्यावरील पाणी घरांमध्ये शिरले होते. शिवाय पश्चिम नागपुरातील अनेक डांबरी रस्त्यांची दुर्दशा झाल्याचे दिसून आले. रस्त्यांवरील गिट्टी उखडल्याने दुचाकीचालकांना प्रचंड त्रास सहन करावा लागला.

गटारे तुंबली, घरांमध्ये स्वच्छतागृहातून पाणी

गोपालनगर परिसरातील अनेक ठिकाणी तर गटारे तुंबली होती व गटारांचे पाणी रस्त्यांवरुन वाहत होते. जुगलकिशोर ले आऊट परिसरासह काही ठिकाणी गटर लाईनदेखील 'चोक' झाल्यामुळे घरांच्या स्वच्छतागृहातून घाणेरडे पाणी बाहेर पडत होते. गोपालनगर मुख्य मार्ग, गायत्रीनगर, पडोळे चौक, दिनदयालनगर या परिसरातदेखील हेच चित्र होते. शहरातील अनेक चौकांत पाणी साचल्याने वाहतूक कोंडी झाली होती.

सलमान खान आसाम पूरग्रस्तांच्या मदतीला

मुंबई : आसाममधील पुराची स्थिती दिवसेंदिवस अत्यंत गंभीर होत चालली आहे. राज्यातील अनेक जिल्ह्यांत नद्यांना आलेला पूर आणि वाढत्या पाण्यामुळे जनजीवन पूर्णपणे विस्कळीत झाले आहे. अशा कठीण परिस्थितीत बॉलिवूड सुपरस्टार सलमान खान पूरग्रस्तांच्या मदतीसाठी पुढे सरसावला आहे. मुंबईत दिग्दर्शक वामशी पैडिपल्ली यांच्या आगामी चित्रपटाचे शूटिंग सुरू असतानाही सलमानने आसाममधील आपल्या फॅन क्लबशी संपर्क साधून मदतकार्य केले. वृत्तानुसार, सलमान खानची सामाजिक संस्था Being Human आणि सलमान खान फॅन क्लब आसाम यांच्या संयुक्त विद्यमाने मदतकार्य सुरू करण्यात आले आहे. पहिल्या टप्प्यात शिवसागर जिल्ह्यातील पूरग्रस्त कुटुंबांना तयार अन्नपदार्थांचे पॅकेट्स वितरित करण्यात येत आहेत. ही मदत गुवाहाटीहून पाठवली जात आहे. या फूड पॅकेटमध्ये बिस्किटे, गूळ, पोहे, मुरमुरे, ब्रेड, चीज आणि जॅम यांचा समावेश आहे. प्रत्येक कुटुंबाला किमान तीन दिवस पुरेल इतके अन्न मिळावे, याला सलमानने प्राधान्य दिले आहे. या मदत मोहिमेचा दुसरा टप्पा पुढील आठवड्यात असून, त्यामध्ये पूरग्रस्त कुटुंबांना रेशन किट्स आणि औषधांचे वाटप केले जाणार आहे. तर तिसऱ्या आणि अंतिम टप्प्यात Being Human संस्थेकडून पुरामुळे नुकसान झालेल्या शाळा आणि रुग्णालयांच्या पुनर्बांधणीसाठी आर्थिक मदत करण्यात येणार आहे.

Gen-Z नंतर आता Gen-Alpha रस्त्यावर

नवी दिल्ली : दिल्लीतील जंतर-मंतरवर Gen-Z च्या आंदोलनानंतर आता उत्तर प्रदेशात Gen-Alpha रस्त्यावर उतरले आहेत. फतेहपूर येथे क्लासवर बहिष्कार टाकत विद्यार्थी रस्त्यावर आले. विद्यार्थ्यांचा रोष पाहून अधिकारी अवघ्या काही तासांतच बॅकफूटवर आले आणि त्यांनी विद्यार्थ्यांच्या जवळजवळ सर्व मागण्या मान्य केल्या. नववी ते बारावीत शिकणारे हे विद्यार्थी अशा वेळी रस्त्यावर उतरले, जेव्हा जंतर-मंतरवरील आंदोलनाबाबत जोरदार चर्चा सुरू आहे. उत्तरप्रदेशच्या फतेहपूर येथील सर्वोदय इंटर कॉलेजमध्ये ही घटना घडली आहे. येथे शिकणारे विद्यार्थी दीर्घकाळापासून कॉलेजमधील अनागोंदी आणि गैरसोयींमुळे त्रस्त होते. वर्गखोल्यांमध्ये वीज नाही, पंखे नाहीत आणि कॉलेज परिसरात पिण्याच्या स्वच्छ पाण्याचीही व्यवस्था नाही. बसण्यासाठी योग्य टेबल-खुर्च्या नसल्यामुळेही सर्वजण हैराण होते. याबाबत विद्यार्थी दीर्घकाळापासून प्राचार्य आणि इतर अधिकाऱ्यांकडे दाद मागत होते. योग्य व्यवस्था नसल्याने विद्यार्थ्यांच्या अभ्यासावरही परिणाम होत होता. अखेर या त्रासाला कंटाळून विद्यार्थ्यांनी दिल्लीप्रमाणेच आंदोलनाचा मार्ग स्वीकारला. आपल्या मागण्यांसाठी विद्यार्थ्यांनी क्लासवर बहिष्कार टाकला आणि ते रस्त्यावर उतरले. विद्यार्थ्यांनी आधी वर्गातच मोठ्या कार्डबोर्डवर रंगीबेरंगी पोस्टर्स बनवले. त्यावर आपल्या मागण्या लिहिल्या आणि ते हातात घेऊन घोषणाबाजी करत शाळेबाहेर आले. विद्यार्थ्यांनी असा आरोप केला की, जेव्हा जेव्हा ते वीज आणि पाण्यासारख्या मूलभूत सुविधांची मागणी करायचे, तेव्हा त्यांना परीक्षेत नापास करण्याची धमकी दिली जायची. वर्गात पंखाही नसल्याने अनेक विद्यार्थी उकाड्यामुळे आजारी पडत होते. विद्यार्थ्यांनी प्राचार्यांवर अपमानास्पद आणि अरेरावीचे वर्तन केल्याचा आरोपही केला.

अतिक्रमणे ६० दिवसांत हटणार : सर्वोच्च न्यायालय
हायवेवरची गावे रडारवर

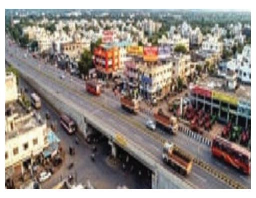

कोल्हापूर : राज्यातील सर्व राष्ट्रीय महामार्गानजीक असणारी अतिक्रमणे ६० दिवसांमध्ये हटवण्याचे आदेश सर्वोच्च न्यायालयाने दिले आहेत. संबंधित जिल्ह्याचे जिल्हाधिकारी आणि जिल्हा पोलिस प्रमुख यांच्यावर संयुक्तपणे ही अतिक्रमण हटाव मोहिमेची जबाबदारी दिली आहे. त्या आधारे राज्याचे अपर मुख्य सचिव विकास खारगे यांनी २२ जुलै रोजी सर्व जिल्हाधिकाऱ्यांना पत्र पाठवले असून, यासंदर्भात तातडीने कारवाई करण्याचे निर्देश देण्यात आले आहेत. सर्वोच्च न्यायालयामध्ये दाखल सुमोटो रिट पिटीशनसंदर्भात १३ जुलै २०२६ रोजीच्या आदेशानुसार राष्ट्रीय महामार्गावरील सुरक्षा आणि वाढत्या अपघातांना आळा घालण्यासाठी अत्यंत कडक पावले उचलण्याचे आदेश देण्यात आले आहेत. या प्रकरणी राज्याच्या मुख्य सचिवांना त्यांच्या स्वाक्षरीने सर्वोच्च न्यायालयामध्ये प्रतिज्ञापत्र दाखल करावयाचे असल्याने अशी किती अतिक्रमणे काढली याची माहिती प्रत्येक महिन्याच्या दुसऱ्या व चौथ्या शुक्रवारी महसूल विभागाकडे सादर करावी लागणार आहे. ज्या जिल्ह्यातून राष्ट्रीय महामार्ग जात आहे अशा प्रत्येक जिल्ह्याच्या जिल्हा दंडाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली जिल्हा महामार्ग सुरक्षा पथक स्थापन करावयाचे असून, या पथकामध्ये जिल्हा प्रशासन, पोलिस विभाग, राष्ट्रीय महामार्ग प्राधिकरण, सार्वजनिक बांधकाम विभाग व स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे अधिकारी यांचा समावेश असेल.

आंदोलकांवरील खटले मागे घेतले जातील... : सरन्यायाधीश

नवी दिल्ली : झुरळ जनता पक्षाने आंदोलकांविरुद्ध दाखल केलेल्या खटल्यांसंदर्भात एक महत्त्वपूर्ण दावा केला आहे. संघटनेचे प्रवक्ते सौरभ दास म्हणाले की, आंदोलकांविरुद्ध दाखल केलेले सर्व एफआयआर मागे घेतले जातील, असे आश्वासन सरकारने पुन्हा एकदा दिले आहे. त्यांनी असाही दावा केला की, बिहार आणि आसामनंतर राजस्थानमध्ये कोणतीही कारवाई केली जाणार नाही, याची हमी देण्यात आली आहे. सौरभ दास यांनी सोशल मीडियावर सांगितले की, बिहार आणि आसाममधील अधिसूचनेनंतर, राजस्थानमधील आंदोलकांवर कोणतीही कारवाई केली जाणार नाही, असे आश्वासन त्यांनाही मिळाले आहे. संबंधित अधिकाऱ्यांना पुढील कारवाईपासून परावृत्त होण्याचे आश्वासन मिळाले आहे, असेही ते म्हणाले.

मंगळवारी पहाटे २ वाजण्याच्या सुमारास, सौरव दास यांनी सीजेपीच्या कायदेशीर समन्वयक रत्ना सिंग यांच्यासोबतचा एक व्हिडिओ शेअर केला. त्यांनी सांगितले की, वाटाघाटींमध्ये मध्यस्थ म्हणून काम करणाऱ्या दिल्ली पोलिसांच्या प्रतिनिधींना ते भेटले. दास म्हणाले की, सरकारने दिलेली आश्वासने पूर्ण न झाल्याबद्दल त्यांनी चिंता व्यक्त केली होती, परंतु त्यांना आश्वस्त करण्यात आले.

पोलीस कारवाईला सामोरे जाणाऱ्या आंदोलकांना संयम राखण्याचे आवाहन सरन्यायाधीशांनी केले. संघटना त्यांच्या पाठीशी उभी असून गरज पडल्यास कायदेशीर मदतही देईल, असे सौरभ दास म्हणाले.

सौरभ दास यांनी सांगितले की, सरन्यायाधीश एक अशी वेबसाईट सुरू करत आहेत, जिथे विविध जिल्ह्यांतील वकील त्यांची नावे, ठिकाणे आणि उपलब्ध कायदेशीर मदतीचा तपशील नोंदवू शकतील. त्यांनी पुढे सांगितले की, राज्यसभा खासदार कपिल सिबल यांनी या उपक्रमासाठी १ कोटी रुपयांची देणगी जाहीर केली असून, देशभरातील वकिलांना योगदान देण्याचे आवाहन केले आहे. मुख्य न्या. म्हटले आहे की, जर आंदोलकांविरुद्ध दाखल केलेले एफआयआर मागे घेतले नाहीत, अटक केलेल्या विद्यार्थ्यांना सोडले नाही आणि भविष्यात नवीन गुन्हे दाखल केले, तर संघटनेला पुन्हा आंदोलन सुरू करण्यास भाग पडेल. यापूर्वी, संघटनेचे प्रवक्ते आशुतोष रांका यांनीही असाच इशारा दिला होता.

उद्घाटनानंतर १७ दिवसांतच १६ कोटीचा पूल ढासळला

उत्तराखंड : १६ कोटी रुपये खर्च करून नदीवर उभारण्यात आलेल्या एका पुलाचा व्हिडीओ व्हायरल झाला आहे. उत्तराखंडमधील देहरादूनमध्ये ही घटना घडली आहे. टोन्स नदीवर उभारण्यात आलेल्या या पुलाचा मोठा भाग मुसळधार पाऊस आणि पुराच्या पाण्याने वाहून गेला. नंदा येथील चौकी प्रेमनगरमध्ये पुलाचा मोठा भाग अचानक वाहून गेला. त्यामुळे पुलावर विहिरीसारखा मोठा खड्डा पडला. १७ दिवसांपूर्वीच वाहतुकीसाठी खुल्या करण्यात आलेल्या या पुलाची पहिल्याच पुरात अशी अवस्था झाल्याने सोशल मीडियावर चर्चा सुरू झाली.

११ मैलावरील अडथळे तोडून शेतकऱ्यांची मुख्यमंत्री निवासस्थानाकडे कूच

भोपाळ : संपूर्ण मूग पीक आधारभूत किमतीवर खरेदी करण्याच्या मागणीसह शेतकऱ्यांच्या आठ-कलमी मागण्यांनी सुरू झालेले मध्य प्रदेशातील आंदोलन मंगळवारी अधिक तीव्र झाले. प्रशासकीय निर्बंध असूनही, संयुक्त किसान मोर्चाचा नर्मदापुरम ते भोपाळपर्यंतचा मोर्चा सोमवारीही सुरूच होता. शेतकरी भोपाळच्या दिशेने जात असताना, ओबैदुल्लागंज ते भोपाळ महामार्ग बंद करण्यात आला, तर जबलपूरहून सुलतानपूरकडे जाणाऱ्या मार्गावरही परिणाम झाला. असे असूनही, ५०० हून अधिक शेतकरी पर्यायी मार्गांनी पायी चालत राहिले. पोलिसांनी राष्ट्रीय महामार्ग ४५ वर बॅरिके लावून शेतकऱ्यांना थांबवण्याचा प्रयत्न केला, परंतु शेतकऱ्यांनी बॅरिकेड् ओलांडून मंडीदीपमार्गे भोपाळच्या दिशेने मोर्चा काढला. भोपाळच्या ११ मैल परिसरात पोलिसांनी बॅरिकेट लावले असले तरी, आंदोलन करणाऱ्या शेतकऱ्यांनी ते तोडून मुख्यमंत्र्यांच्या निवासस्थानाकडे मोर्चा काढला.

शेतकऱ्यांनी नर्मदापुरम येथून पदयात्रा सुरू केली, वाटेत त्यांना अनेक वेळा थांबवण्यात आले. सकाळपासून संध्याकाळपर्यंत पोलीस आणि शेतकऱ्यांमध्ये संघर्ष झाला. पहिल्या दिवशी, सकाळी ९ ते सायंकाळी ७:३० पर्यंत विविध ठिकाणी शेतकरी आणि पोलिसांमध्ये तणाव सुरू होता. प्रशासनाने नर्मदापुरम शहराचा प्रवेशद्वार, सेठानी घाट, इंदिरा चौक, भोपाळ स्क्वेअर आणि डोंगरवाडा यासह अनेक ठिकाणी शेतकऱ्यांना रोखण्याचा प्रयत्न केला. मात्र, शेतकऱ्यांनी माघार घेण्यास नकार दिला. तरुण शेतकऱ्यांसोबतच वृद्ध लोकांनीही या मोर्चात सहभाग घेतला. सोमवारच्या लाँग मार्चनंतर, शेतकरी बरखेडा येथे पोहोचले आणि मंगळवारी पुन्हा राजधानीच्या दिशेने निघाले.

शेतकरी भोपाळच्या दिशेने मोर्चा काढत असल्याने ओबैदुल्लागंज-भोपाळ रस्त्यावरील वाहतूक विस्कळीत झाली आहे. याशिवाय, जबलपूरहून येणाऱ्या वाहनांसाठी सुलतानपूर मार्गावरही वाहतूक विस्कळीत झाल्याचे वृत्त आहे.

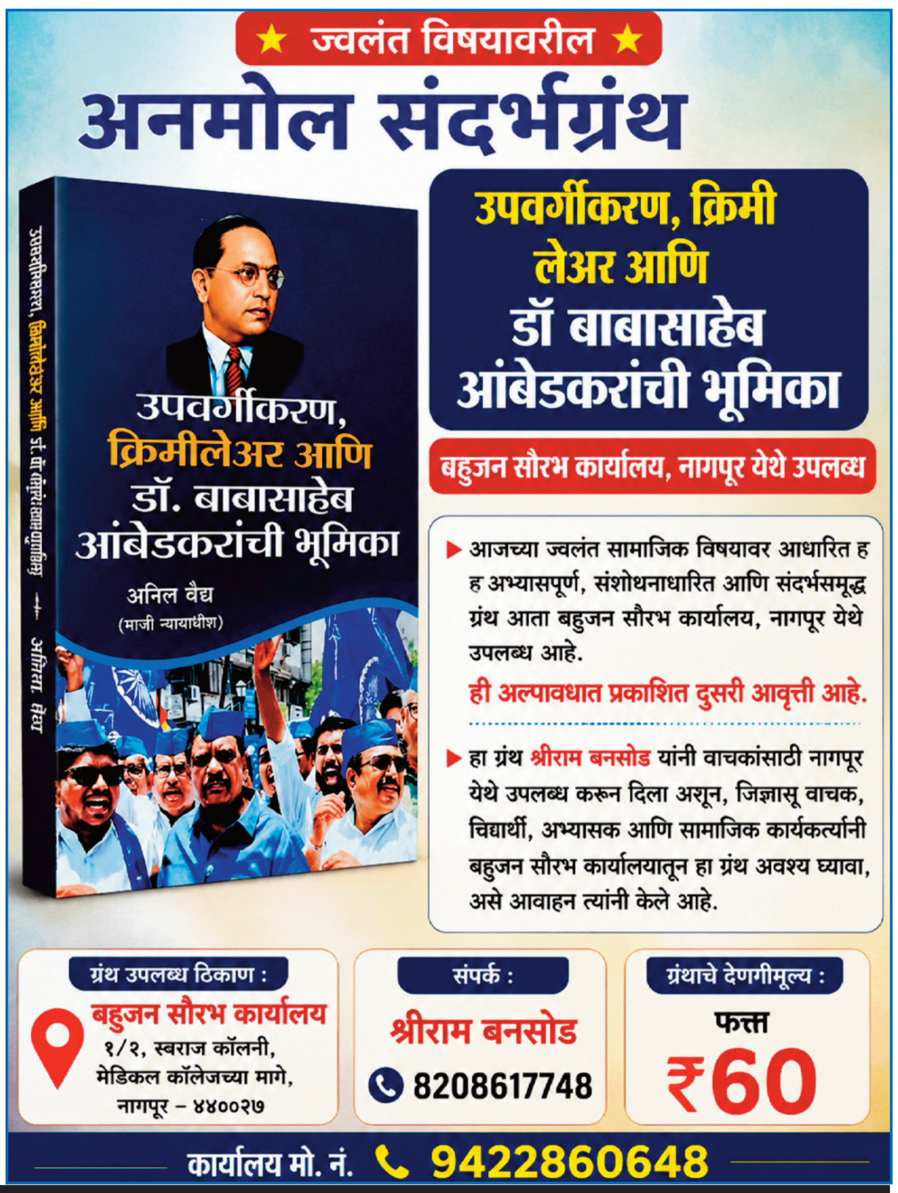

बुधवार, २९ जुलै २०२६
Wednesday, 29 July 2026

बहुजन सौरभ
BAHUJAN SAURABHA

“ अडचणींना घाबरू नका, त्या ताकद वाढवतात. ”

संपादकीय

युनेस्कोच्या सुवर्णपटलावर भारतातील सारनाथ

भारताची ओळख ही केवळ प्राचीन संस्कृती, विविधता आणि अध्यात्माची नाही, तर मानवतेला शांततेचा आणि विवेकाचा मार्ग दाखवणाऱ्या बुद्धभूमीचीही आहे. जगाला करुणा, समता आणि अहिंसेचा संदेश देणाऱ्या तथागत गौतम बुद्धांनी ज्ञानप्राप्तीनंतर प्रथम धर्मचक्र प्रवर्तन केले ते सारनाथ येथे. आज या ऐतिहासिक आणि आध्यात्मिक वारशाला जागतिक स्तरावर आणखी एक मोठा सन्मान मिळाला आहे. युनेस्कोच्या जागतिक वारसा यादीत सारनाथचा समावेश होणे हे केवळ एका पुरातत्त्वीय स्थळाचा गौरव नसून भारताच्या वैचारिक आणि सांस्कृतिक वारशाचे सुवर्णपान आहे. सारनाथ हे असे पवित्र स्थळ आहे जिथे बुद्धांनी 'मध्यम मार्ग' आणि 'आर्य अष्टांगिक मार्ग' जगासमोर मांडला. अति भोग आणि अति त्याग या दोन्ही टोकांचा त्याग करून विवेक, संयम आणि समतोल जीवनाचा मार्ग म्हणजे बुद्धांचा मार्ग. आज जग जेव्हा हिंसा, युद्ध, धार्मिक कट्टरता, पर्यावरणीय संकट, आर्थिक विषमता आणि मानसिक तणावाने ग्रासलेले असताना बुद्धांचा हा संदेश पूर्वीपेक्षा अधिक महत्त्वाचा ठरतो. त्यामुळे सारनाथचे जागतिक महत्त्व केवळ धार्मिक नसून मानवी संस्कृतीच्या भविष्याशी जोडलेले आहे. युनेस्कोचा वारसा दर्जा हा कोणत्याही देशासाठी अभिमानाची बाब असते. यामुळे त्या स्थळाचे जागतिक स्तरावर संवर्धन, संशोधन, पर्यटन आणि सांस्कृतिक संवादाला चालना मिळते. सारनाथला हा सन्मान मिळाल्यामुळे जगभरातील बौद्ध अनुयायी, संशोधक, इतिहास अभ्यासक आणि पर्यटक यांचे लक्ष पुन्हा एकदा भारताकडे वेधले जाईल. यामुळे उत्तर प्रदेशातील पर्यटन, स्थानिक रोजगार आणि सांस्कृतिक अर्थव्यवस्थेलाही मोठी गती मिळू शकते. मात्र, हा सन्मान केवळ आनंद साजरा करण्यापुरता मर्यादित ठेवता येणार नाही. वारसा स्थळांचे जतन, स्वच्छता, पर्यावरण संरक्षण, अनियंत्रित व्यावसायिकी करणाला आळा आणि दर्जेदार पर्यटन व्यवस्थापन ही शासनाची आणि समाजाची सामूहिक जबाबदारी आहे. अनेकदा वारसा स्थळांवर वाढती गर्दी, अतिक्रमण, प्लास्टिक प्रदूषण आणि नियोजनाचा अभाव यामुळे मूळ वारशाला धोका निर्माण होतो. सारनाथच्या बाबतीत अशी चूक होऊ देता कामा नये. भारतातील बौद्ध वारसा हा केवळ सारनाथपुरता मर्यादित नाही. बोधगया, कुशीनगर, राजगीर, वैशाली, नालंदा, अजिंठा, वेरूळ, सांची आणि नागपूरची दीक्षाभूमी यांसारखी स्थळेही जागतिक मानवतेसाठी प्रेरणास्थाने आहेत. विशेषतः डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी नागपूरच्या दीक्षाभूमीवर केलेल्या धम्मक्रांतीने बुद्धांच्या समतेच्या संदेशाला आधुनिक सामाजिक न्यायाची दिशा दिली. त्यामुळे भारताने आपल्या संपूर्ण बौद्ध परंपरेचे एकात्मिक स्वरूप जगासमोर मांडण्याची ही योग्य वेळ आहे. आज जगात शांततेसाठी विविध परिषदांचे आयोजन केले जाते, युद्धविरामाचे प्रयत्न होतात आणि मानवाधिकारांची चर्चा केली जाते. परंतु बुद्धांनी अडीच हजार वर्षांपूर्वी दिलेला करुणा, अहिंसा आणि प्रज्ञेचा संदेश अजूनही तितकाच ताजा आहे. 'बहुजन हिताय, बहुजन सुखाय' ही संकल्पना आजच्या लोकशाही शासन व्यवस्थेचा पाया ठरू शकते. हा संदेश युनेस्कोच्या मान्यतेमुळे अधिक व्यापकपणे जगासमोर पोहोचेल, अशी अपेक्षा आहे. पर्यावरण संरक्षण असो, सामाजिक समता असो किंवा मानसिक आरोग्याचा प्रश्न असो, बुद्धांचा मध्यम मार्ग प्रत्येक क्षेत्रात मार्गदर्शक ठरू शकतो. युनेस्कोच्या या मान्यतेमुळे भारताने केवळ पर्यटन वाढविण्याचा विचार न करता 'बुद्ध डिप्लोमसी' अधिक प्रभावीपणे राबविण्याची गरज आहे. श्रीलंका, थायलंड, जपान, म्यानमार, व्हिएतनाम, दक्षिण कोरिया, मंगोलिया आणि इतर बौद्ध देशांशी सांस्कृतिक व शैक्षणिक संबंध अधिक दृढ करण्यासाठी ही मोठी संधी आहे. बौद्ध सर्किटचा विकास, आंतरराष्ट्रीय संशोधन केंद्रे, डिजिटल संग्रहालये आणि बहुभाषिक माहिती प्रणाली यांद्वारे भारत आपल्या सॉफ्ट पॉवरला नवी उंची देऊ शकतो. भारतीय शिक्षण व्यवस्थेतही बुद्धांच्या विचारांचे अधिक व्यापकपणे अध्ययन होणे आवश्यक आहे. बुद्ध म्हणजे केवळ धर्म नव्हे, तर वैज्ञानिक दृष्टिकोन, चिकित्सक विचार, मानवी मूल्ये आणि लोकशाहीचे तत्त्वज्ञान आहे. आजच्या तरुण पिढीला बुद्धांचे विचार समजले तर समाजातील द्वेष, अंधश्रद्धा आणि असहिष्णुता कमी करण्यासाठी त्याचा निश्चित उपयोग होईल. सारनाथचा गौरव हा प्रत्येक भारतीयासाठी अभिमानाचा विषय आहे. कारण येथे जगाला तलवारीची नव्हे तर सत्याची शक्ती दाखवली गेली. येथे विजयाचा अर्थ दुसऱ्याचा पराभव नसून स्वतःच्या अहंकारावर मात करणे असा शिकवला गेला. याच भूमीतून धम्मचक्र फिरले आणि मानवतेच्या इतिहासाला नवी दिशा मिळाली. युनेस्कोच्या सुवर्णपटलावर कोरले गेलेले सारनाथ हे भारताच्या सांस्कृतिक वारशाचे नव्हे, तर संपूर्ण मानवजातीच्या विवेकाचे प्रतिक आहे. या गौरवाचे रूपांतर आपण राष्ट्रीय जबाबदारीत केले, बुद्धांच्या विचारांना आधुनिक जीवनात स्थान दिले आणि वारसा जतनाची संस्कृती विकसित केली, तर हे सुवर्णपान केवळ इतिहासातच नव्हे तर भारताच्या भविष्यकाळातही तेजाने झळकत राहील.●●

सारनाथ - नविन बौद्ध जागतिक वारसा स्थळ

प्राईड टू बुद्धिस्ट

भारतात असलेल्या जागतिक वारसा प्राप्त धार्मिक स्थळांचे अवलोकन केले असता त्यात बौद्ध स्थळांचा समावेश सर्वाधिक आहे. जागतिक वारसा स्थळाचे निकष अतिशय कठीण असुन त्यात बौद्ध स्थळांचा समावेश असणे हे आपल्यासाठी निश्चितच अभिमानाची बाब आहे. या प्राचीन वारसा स्थळांची अस्तित्वावरुन भारतात बौद्ध संस्कृती ही 2500 वर्षापासून रुजली होती हे सिद्ध होते. या आधी बौद्ध धम्माचे बोधगया येथील महाविहार, सांची येथील बौद्ध स्तुप, अजिंठा लेणी, नालंदा महाविहार ही एकुण 4 वारसा स्थळे जागतिक वारसा स्थळातील यादीत समाविष्ट होती. नुकत्याच बुसान दक्षिण कोरिया येथे 25 जुलै 2026 ला झालेल्या जागतिक वारसा समीतीचे अधिवेशनात सारनाथ हे पाचवे स्थळ वारसा स्थळाचे यादीत समाविष्ट करण्यात आले आहे. ही आपणा सर्वांसाठी प्रतिष्ठेची बाब आहे. मुख्यतः आषाढ पौर्णिमेच्या पर्वावर ही मान्यता आल्यामुळे त्यास विशेष महत्त्व प्राप्त आहे.

अ) सारनाथ चे ऐतिहासिक महत्त्व : बौद्ध धर्मात सारनाथ अत्यंत पवित्र आणि महत्त्वाचे स्थान आहे, कारण याच भूमीवर इ.स.पुर्व 6 व्या शतकात तथागत गौतम बद्धांनी बोधगयेत ज्ञानप्राप्तीनंतर पहिले प्रवचन दिले होते. या प्रवचनात तथागतांनी आपल्या पाच शिष्यांना उपदेश दिला व तेंव्हाच धम्माचे चक्र (धम्मचक्र प्रवर्तन) सुरू झाले होते. याच पहिल्या प्रवचनामुळे बौद्ध संघाची स्थापनाही झाली आणि बुद्ध, धम्म व संघ या तिन्ही रत्नाची ओळख झाली. सम्राट अशोकाने बौद्ध धम्माचा स्विकार केल्यानंतर सारनाथ येथे झालेला ऐतिहासिक घटनाक्रम आपण जाणून घेऊया.

i) इ.स.पूर्व 3 रे शतकात सम्राट अशोक यांनी सारनाथला भेट देऊन धर्मराजिका स्तूप, अशोक स्तंभ आणि इतर स्मारके उभारली. अशोक स्तंभावरील सिंहशीर्ष आज भारताचे राष्ट्रीय चिन्ह आहे. ii) इ.स. 1-3 रे शतकात कुशाण राजवटीत अनेक विहार, स्तूप आणि बुद्धमूर्तींची निर्मिती झाली. iii)इ.स.4-6 वे शतकात

गुप्तकाळात सारनाथ बौद्ध कला व शिल्पकलेचे प्रमुख केंद्र बनले. iv) इ.स.7 वे शतक - चिनी प्रवासी ह्यूएन त्सांग (Xuanzang) यांनी सारनाथला भेट देऊन येथील समृद्ध बौद्ध विद्यापीठे, विहार आणि स्तूपांचे वर्णन केले. इ.स.12 वे शतकातील परकीय आक्रमणांमुळे सारनाथमधील अनेक बौद्ध स्मारके उद्ध्वस्त झाली होती. तथापि ब्रिटिशांनी उध्वस्त झालेल्या अमुल्य स्मारकांचे अवशेष शोधून काढलेत.

ब) ब्रिटिश काळातील शोध व उत्खनन : ब्रिटिशांनी केलेल्या प्रामाणिक प्रयत्नामुळे सारनाथ हे जागतिक स्थळाचे यादीत येण्यास त्यांचे अमुल्य योगदान आहे हे खालील घटनावरुन लक्षात येईल.

i) 1815-ब्रिटिश अधिकारी कर्नल कॉलिन मॅकेन्झी यांनी सारनाथचे प्राथमिक पुरातत्त्वीय सर्वेक्षण केले. ii) 1835-36- सर अलेक्झांडर कनीघम यांनी सारनाथची पाहणी करून महत्वाचे संशोधन केले. iii) 1851-52-मेजर मार्कहॅम किट्टो यांनी उत्खनन करून अनेक अवशेष शोधून काढले. iv) 1904-05-एफ. ओ. ओर्टेल यांनी शास्त्रीय उत्खनन केले. अशोक स्तंभाचे सिंहशीर्ष आणि अनेक शिल्पे सापडली. v)1907-08 - सर जॉन मार्शल यांच्या मार्गदर्शनाखाली पुढील उत्खनने झाली व अनेक विहारांचे अवशेष उघडकीस आले. vi) 1910- सारनाथ पुरातत्त्व संग्रहालयाची स्थापना झाली. हे भारतातील सर्वात जुन्या संग्रहालयांपैकी एक आहे.

क) स्वातंत्र्योत्तर काळातील घटना : जागतिक वारसा करार 1972 (UNESCO World Heritage Convention) स्वीकारल्यानंतर भारताने महत्त्वाच्या सांस्कृतिक स्थळांच्या जागतिक वारसा स्थळ नामांकनाची प्रक्रिया सुरू केली. त्यात सारनाथचा समावेश होता. 1980-1987 या कालावधीत भारतीय पुरातत्व खात्याने सारनाथच्या जागतिक वारसा नामांकनासाठी आवश्यक जोमाने प्रयत्न सुरू ठेवले.

i) 3 जुलै 1998 – भारत सरकारचे अखंड प्रयत्नाला यश येउन प्राचीन बौद्ध स्थळ, सारनाथ याचा युनेस्कोच्या तात्पुरत्या (Tentative) जागतिक वारसा यादीत समावेश केला. जागतिक वारसा दर्जा मिळविण्याची ही पहिली व अधिकृत पायरी आहे. ii) 1998-2024 - भारतीय पुरातत्त्व सर्वेक्षण (ASI) यांनी सारनाथ येथील पुरातत्त्वीय अवशेषांचे संवर्धन, जतन, दस्तऐवजीकरण आणि जागतिक वारसा नामांकनासाठी आवश्यक प्रस्ताव (Nomination Dossier) तयार करण्याचे काम केले. iii) 2025- भारत सरकारने जागतिक वारसासाठी सारनाथचा अंतिम नामांकन प्रस्ताव युनेस्कोकडे सादर केला. त्यानंतर ICOMOS आणि युनेस्कोच्या तज्ज्ञांनी स्थळाचे ऐतिहासिक, सांस्कृतिक महत्त्व, व्यवस्थापन योजना आणि संवर्धनाची तपासणी केली.

इंजि. नरेंद्र ताकसांडे
मो.9422922668

ड) ICOMOS चे मुल्यांकन व UNESCO चे निकष : International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) ही जागतिक वारसा स्थळाचे मूल्यांकन करणारी UNESCO ची एक तज्ञ सहाय्यक संस्था आहे. ICOMOS ने सप्टेंबर 2025 ला सारनाथ येथील उत्खननात सापडलेले पुरातत्त्वीय अवशेषांची प्रत्यक्ष सखोल पहाणी केली व सारनाथचे मूल्यांकन खालील बाबीवर केले :-

i)स्थळाची Outstanding Universal Value, ii)पुरातत्त्वीय अवशेषांची Authenticity, iii)स्थळाची समाधानकारक अखंडता (Integrity), iv)भारतीय पुरातत्त्व सर्वेक्षण कडील प्रभावी संवर्धन व व्यवस्थापन आराखडा.

जागतिक वारसा स्थळ ठरविण्याकरीता UNESCOचे खालील निकष आहेत.

1)एखाद्या जिवंत किंवा लुप्त झालेल्या संस्कृती किंवा सभ्यतेची अद्वितीय अथवा अपवादात्मक साक्ष देणारे स्थळ. 2)जागतिक स्तरावर महत्त्वाच्या घटना, परंपरा, श्रद्धा किंवा विचारांशी थेट संबंधित असलेले स्थळ.

सारनाथ वारसा स्थळाने हे दोनही निकष पूर्ण केलीत त्याची कारणे : i) येथेच भगवान बुद्धांनी प्रथम धर्मोपदेश दिला.

ii)येथे बौद्ध संघाची स्थापना झाली.

iii)अशोककालीन, कुशाणकालीन आणि गुप्तकालीन बौद्ध वास्तुकला व शिल्पकलेचे उत्कृष्ट अवशेष जतन केलेले आहेत. iv) करुणा, अहिंसा, मध्यममार्ग आणि शांततेचा संदेश जगभर पोहोचविणाऱ्या बौद्ध परंपरेचे हे केंद्र आहे. v) जगभरातील बौद्धांसाठी सारनाथ हे अत्यंत पवित्र तीर्थक्षेत्र आहे.

मुल्यांकन व निकषाची पुर्तता यावर एकमत होवून दक्षिण कोरियातील बुसान येथे झालेल्या युनेस्को जागतिक वारसा समितीच्या 25 जुलै 2026 च्या अधिवेशनात प्राचीन बौद्ध स्थळ, सारनाथ याचा युनेस्को जागतिक वारसा यादीत समावेश करण्यात आला. सारनाथला युनेस्को जागतिक वारसा स्थळाचा दर्जा मिळाल्यामुळे भारताची बौद्ध वारसा भुमी (Buddhist Heritage)म्हणून जगात ओळख दृढ झाली आहे. ऐतिहासिक व सांस्कृतिक प्रतिष्ठेत पण भर पडली आहे. सोबतच पर्यटन, संशोधन, संवर्धन, स्थानिक विकास आणि भारताच्या जागतिक सांस्कृतिक नेतृत्वालाही दीर्घकालीन बळकटी मिळाली आहे. तथापि सारनाथ ही दुसरी बोधगया होऊ नये याची काळजी आजच आपण घेणे आवश्यक आहे.●●

बौद्धांचा वर्षावास म्हणजे परिवर्तन क्रांती उगम

परिवर्तन क्रांतीचा उगम आणि प्रबुद्ध भारताचा मार्ग आषाढ पौर्णिमेपासून आश्विन पौर्णिमेपर्यंतचा तीन महिन्यांचा कालावधी बौद्ध धम्मात वर्षावास म्हणून पाळला जातो. अनेकांच्या दृष्टीने वर्षावास म्हणजे भिक्खूंचा एका ठिकाणी मुक्काम, धम्मदेशना, ध्यान आणि विपश्यना एवढ्यापुरताच मर्यादित असतो. परंतु वस्तुतः वर्षावास हा समाजपरिवर्तनाचा, मानवजागृतीचा आणि नैतिक क्रांतीचा कालखंड आहे. हा केवळ धार्मिक विधी नसून मानवी जीवनात प्रज्ञा, करुणा, समता आणि बंधुता रुजविण्याची सामाजिक चळवळ आहे. त्यामुळे वर्षावासाचा विचार केवळ बौद्ध समाजापुरता मर्यादित न राहता संपूर्ण मानवजातीच्या कल्याणाच्या दृष्टीने होणे आवश्यक आहे. भगवान बुद्धांनी धम्माची स्थापना केवळ पूजा-अर्चा किंवा कर्मकांडासाठी केली नाही. त्यांनी दुःखमुक्त जीवनाचा वैज्ञानिक आणि तर्कसंगत मार्ग जगासमोर ठेवला. म्हणूनच त्यांनी पंचशील, अष्टांगिक मार्ग, दहा पारमिता आणि चार आर्यसत्य यांच्या माध्यमातून नैतिक जीवनाची दिशा दिली. ‘बुद्धं शरणं गच्छामि’ म्हणजे व्यक्तिपूजा नव्हे, तर विवेक, प्रज्ञा आणि सत्याला शरण जाण्याची प्रतिज्ञा आहे. स्वतःच्या बुद्धीचा उपयोग करून सत्य स्वीकारणे हीच बुद्धधम्माची खरी ओळख आहे. वर्षावासाचा मूळ उद्देश समाजात समता, बंधुता, सहिष्णुता, एकोपा आणि सामाजिक सलोखा निर्माण करणे हा आहे. विचारातून कृतीकडे आणि कृतीतून समाजपरिवर्तनाकडे नेणारा हा प्रवास आहे. म्हणूनच वर्षावासात केवळ भिक्खूंची धम्मदेशना न होता समाजातील अज्ञान, अंधश्रद्धा, जातिभेद, विषमता आणि अन्याय दूर करण्यासाठी व्यापक जनजागृती झाली पाहिजे. आज विज्ञानाच्या युगातही अंधश्रद्धा आणि अंधभक्ती समाजाला मागे खेचत आहेत. अशा परिस्थितीत विवेक, वैज्ञानिक दृष्टिकोन आणि संविधानिक मूल्यांचा प्रसार करणे ही प्रत्येक बौद्धाची नैतिक जबाबदारी आहे. तथागत बुद्धांनी सांगितलेल्या अष्टांगिक मार्गातील सम्यक दृष्टी, सम्यक संकल्प, सम्यक वाचा, सम्यक कर्म, सम्यक आजीविका, सम्यक व्यायाम, सम्यक स्मृती आणि सम्यक समाधी या आठ अंगांचा स्वीकार केल्याशिवाय व्यक्तीचे आणि समाजाचे परिवर्तन शक्य नाही. आज लाखो लोक सामाजिक समतेच्या शोधात बुद्धधम्माकडे आकर्षित होत आहेत. त्यांना धम्माची खरी तत्त्वे समजावून सांगण्याचे कार्य वर्षावासात अधिक प्रभावीपणे झाले पाहिजे. राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांनीही समाजक्रांतीची आवश्यकता अधोरेखित केली होती. त्यांच्या मते परिवर्तन ही सृष्टीची नैसर्गिक प्रक्रिया आहे. बुद्धांची क्रांती ही हिंसा किंवा विध्वंसाची नव्हती; ती मनपरिवर्तनाची, विचारपरिवर्तनाची आणि मानवमुक्तीची क्रांती होती. म्हणूनच वर्षावास हा शांततेच्या मार्गाने घडणाऱ्या सामाजिक क्रांतीचा उत्सव आहे. पंचशील हा बौद्ध धम्माचा नैतिक पाया आहे. प्राणीहिंसा टाळणे, चोरी न करणे, अनैतिक आचरणापासून दूर राहणे, असत्य भाषण टाळणे आणि मादक पदार्थांचा त्याग करणे ही पाच शील व्यक्तीच्या चारित्र्याची घडण करतात. जर प्रत्येक व्यक्तीने ही शील प्रामाणिकपणे पाळली, तर समाजातील हिंसा, भ्रष्टाचार, व्यसनाधीनता आणि अन्याय मोठ्या प्रमाणात कमी होऊ शकतो. म्हणूनच वर्षावास हा नैतिक पुनर्जागरणाचा काळ आहे. इतिहासात भगवान बुद्धांनी पहिला वर्षावास सारनाथच्या इसिपतन मृगदाय वनात केला. त्यानंतर त्यांनी श्रावस्ती, वैशाली, राजगृह आणि इतर ठिकाणी अनेक वर्षावास केले. या काळात ते केवळ प्रवचन देत नव्हते, तर लोकांच्या वैयक्तिक, सामाजिक आणि नैतिक प्रश्नांचे निरसन करीत होते. त्यामुळे बुद्धांच्या धम्मसभांना लोक स्वयंस्फूर्तीने उपस्थित राहत. त्यांच्या उपदेशातून लोकांना जीवन जगण्याची दिशा मिळत असे. आजच्या काळातही वर्षावासाला नव्या सामाजिक आशयाची जोड देण्याची आवश्यकता आहे. बुद्ध विहार हे केवळ धार्मिक कार्यक्रमांचे केंद्र न राहता सामाजिक परिवर्तनाची विद्यापीठे बनली पाहिजेत. संविधान साक्षरता, युवक मार्गदर्शन, महिलांचे सक्षमीकरण, व्यसनमुक्ती, पर्यावरण संरक्षण, आरोग्य शिबिरे, रोजगार मार्गदर्शन, विद्यार्थ्यांसाठी स्पर्धा परीक्षा प्रशिक्षण आणि सामाजिक न्याय यांसारखे उपक्रम वर्षावासात राबविले गेले तर त्याचा समाजावर दूरगामी परिणाम होईल. भारतीय राज्यघटनेत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी समता, स्वातंत्र्य, बंधुता आणि न्याय ही बुद्ध धम्माचीच मूल्ये घटनात्मक स्वरूपात दिली आहेत. त्यामुळे संविधान आणि बुद्धधम्म यांचे नाते अत्यंत निकटचे आहे. वर्षावासाच्या निमित्ताने संविधान साक्षरता अभियान राबवून सर्व धर्मीय अभ्यासकांना व्याख्यानासाठी आमंत्रित करणे, सामाजिक प्रश्नांवर संवाद घडविणे आणि लोकशाही मूल्यांची रुजवण करणे ही काळाची गरज आहे. भगवान बुद्ध स्वतःला मोक्षदाता नव्हे, तर मार्गदाता म्हणत. त्यांनी ‘अत्तदीपो भव’ म्हणजे स्वतःच स्वतःचा दीप बना, असा संदेश दिला. हा संदेश आत्मविश्वास, स्वावलंबन आणि विवेकाचा आहे. वर्षावास म्हणजे याच संदेशाचे प्रत्यक्ष जीवनातील प्रशिक्षण होय. ध्यान, विपश्यना आणि धम्म अध्ययनाबरोबरच समाजसेवा, लोकजागृती आणि नैतिक नेतृत्वाची जोपासना ही वर्षावासाची खरी परंपरा आहे. आज समाजासमोर वाढती विषमता, हिंसा, द्वेष, पर्यावरणीय संकटे आणि नैतिक अधःपतन यांसारखी अनेक आव्हाने आहेत. या पार्श्वभूमीवर वर्षावास हा केवळ धार्मिक परंपरा न राहता सामाजिक परिवर्तनाची व्यापक चळवळ बनला पाहिजे. बुद्धांच्या करुणा, प्रज्ञा आणि समतेच्या विचारांना समाजजीवनात उतरविणे, प्रत्येक माणसातील बुद्धत्व जागृत करणे आणि संविधानिक मूल्यांवर आधारित प्रबुद्ध भारत घडविणे, हेच वर्षावासाचे अंतिम ध्येय असले पाहिजे. तेव्हाच वर्षावास खऱ्या अर्थाने परिवर्तन क्रांतीचा उगम ठरेल.●●

आनंद म्हस्के
मो. 8652325032

आषाढ पौर्णिमा (आसाळहो पौर्णिमा) हा बुद्धधम्मातील अत्यंत पवित्र आणि ऐतिहासिक दिवस मानला जातो. भगवान बुद्धांच्या जीवनातील चार महत्त्वपूर्ण घटना याच दिवशी घडल्याचे बौद्ध परंपरेत सांगितले जाते. या दिवशी बोधिसत्त्वाचा महामाया देवीच्या गर्भात प्रवेश (गर्भमंगल), राजकुमार सिद्धार्थाचा महाभिनिष्क्रमण (गृहत्याग), सारनाथ येथे धम्मचक्र प्रवर्तन आणि पहिल्या वर्षावासाची सुरुवात झाली. त्यामुळे आषाढ पौर्णिमा ही केवळ धार्मिक नव्हे तर मानवकल्याणाच्या विचारांची स्मृती जागवणारी पर्वणी आहे.

बौद्ध परंपरेनुसार, राणी महामायेला आषाढ पौर्णिमेच्या रात्री एक विलक्षण स्वप्न पडले. हिमालयातील रम्य परिसरात एका शुभ्र सहा दातांच्या हत्तीने कमलपुष्प हातात घेऊन त्यांच्या उजव्या कुशीत प्रवेश केल्याचे त्यांनी पाहिले. दुसऱ्या दिवशी राजा शुद्धोधनांनी विद्वान स्वप्नवेत्त्यांना बोलावून त्याचा अर्थ विचारला. त्यांनी हे स्वप्न अत्यंत शुभ असल्याचे सांगत, राणीच्या उदरातून भविष्यात महान पुरुष जन्म घेईल, अशी भविष्यवाणी केली. त्यामुळे हा दिवस ‘गर्भमंगल दिन’ म्हणूनही ओळखला जातो. राजकुमार सिद्धार्थाच्या जीवनातील दुसरी महत्त्वाची घटना म्हणजे महाभिनिष्क्रमण. कपिलवस्तू आणि रामग्राम यांच्यातील रोहिणी नदीच्या पाण्यावरून शाक्य आणि कोलिय यांच्यात संघर्ष निर्माण झाला. युद्धाऐवजी सामोपचाराने प्रश्न सोडवावा, अशी सिद्धार्थाची भूमिका होती. मात्र शाक्य संघाने युद्धाचा निर्णय घेतल्याने सिद्धार्थास तीन पर्याय देण्यात आले. युद्धात सहभागी होणे, मृत्युदंड किंवा देशत्याग स्वीकारणे, अथवा कुटुंबाची संपत्ती जप्त करून सामाजिक बहिष्कार सहन करणे. सत्य, न्याय आणि अहिंसेच्या तत्त्वांशी तडजोड करण्यापेक्षा देशत्याग करणे श्रेयस्कर असल्याचे सिद्धार्थांनी ठामपणे सांगितले. पत्नी यशोधरा आणि माता-पित्यांची परवानगी घेत त्यांनी राजवैभवाचा त्याग केला. यशोधरेने राहुलच्या संगोपनाची जबाबदारी स्वीकारत, संपूर्ण मानवजातीसाठी कल्याणकारी मार्ग शोधण्याची प्रेरणा सिद्धार्थांना दिली. वयाच्या २९व्या वर्षी आषाढ पौर्णिमेलाच त्यांनी महाल सोडून परिव्राजक जीवन स्वीकारले. यालाच ‘महाभिनिष्क्रमण’ असे म्हणतात. संबोधी प्राप्तीनंतर भगवान बुद्धांनी प्रथम कोणाला धम्म सांगावा, याचा विचार केला. पूर्वीचे गुरु आलार कालाम आणि उद्दक रामपुत्र यांचे निधन झाल्याचे समजल्यानंतर त्यांनी पूर्वीचे पाच सहकारी परिव्राजक- कौंडिण्य, अश्वजित, कश्यप, महानाम आणि भद्रिक-यांच्याकडे जाण्याचा निर्णय घेतला. हे सर्व वाराणसीजवळील ऋषिपतन मृगदायवन, म्हणजेच आजच्या सारनाथ येथे राहत होते. प्रारंभी त्यांनी गौतमांचा स्वीकार करण्यास नकार दिला; कारण कठोर तपश्चर्या सोडल्याबद्दल ते त्यांच्यावर नाराज होते. मात्र बुद्धांचे तेजस्वी व्यक्तिमत्त्व, शांत स्वभाव आणि करुणामय वाणी पाहून त्यांचा विरोध निवळला. त्यांनी बुद्धांचे आदरपूर्वक स्वागत केले आणि धम्माची दीक्षा मागितली. याच ठिकाणी भगवान बुद्धांनी चार आर्यसत्य, अष्टांगिक मार्ग, पंचशील आणि मध्यम मार्गाचा उपदेश केला. हा इतिहासातील पहिला धम्मोपदेश ‘धम्मचक्र प्रवर्तन’ म्हणून ओळखला जातो. याच प्रसंगी बौद्ध संघाची स्थापना झाली. म्हणूनच सारनाथ हे बौद्ध धर्मातील तिसरे सर्वात पवित्र तीर्थक्षेत्र मानले जाते. लुंबिनी हे जन्मस्थळ, बोधगया हे ज्ञानप्राप्तीचे स्थळ, सारनाथ हे धम्मचक्र प्रवर्तनाचे स्थान आणि कुशीनगर हे महापरिनिर्वाणाचे स्थान अशी चार प्रमुख बौद्ध तीर्थक्षेत्रे मानली जातात. आषाढ पौर्णिमेशी जोडलेली आणखी एक महत्त्वाची परंपरा म्हणजे वर्षावास. वर्षाकाळात सतत भ्रमंती केल्यास असंख्य सूक्ष्म जीवांचा नाश होतो, तसेच भिक्षूंना प्रवासात अनेक अडचणी निर्माण होतात, हे लक्षात घेऊन भगवान बुद्धांनी पावसाळ्यात तीन महिने एका ठिकाणी राहून धम्मप्रचार करण्याची व्यवस्था सुरू केली. यालाच ‘वर्षावास’ म्हणतात. बुद्धांनी पहिला वर्षावास सारनाथ येथेच सुरू केला. या काळात भिक्षू स्थानिक जनतेला धम्माची शिकवण देत असत आणि समाजात नैतिक मूल्ये रुजविण्याचे कार्य करीत. आषाढ पौर्णिमा ही केवळ धार्मिक उत्सव नसून मानवतेला अहिंसा, समता, करुणा, प्रज्ञा आणि मध्यम मार्गाचा संदेश देणारा दिवस आहे. बुद्धांनी जीवनभर संघर्षाऐवजी संवाद, द्वेषाऐवजी मैत्री आणि अंधश्रद्धेऐवजी विवेकाचा मार्ग स्वीकारला. आजच्या हिंसा, असहिष्णुता आणि संघर्षमय वातावरणात बुद्धांचा हा संदेश अधिकच महत्त्वाचा ठरतो. म्हणूनच आषाढ पौर्णिमा साजरी करताना केवळ परंपरा पाळणे पुरेसे नाही; तर बुद्धांनी दिलेली करुणा, नैतिकता, समता आणि मानवकल्याणाची शिकवण आपल्या आचरणात आणणे हीच त्यांना खरी अभिवादन ठरेल. अशा या पवित्र दिवशी बुद्धांच्या विचारांचा प्रकाश प्रत्येकाच्या जीवनात नवा विवेक, शांतता आणि मानवतेची प्रेरणा निर्माण करो, हीच अपेक्षा.●●

तथागताची सत्यगाथा

देविदास राऊत
(बौद्धाचार्य)
मो. 8668238330

विश्वगुरू तथागत बुद्ध आणि सारनाथचा प्रथम धम्मोपदेश

तथागत गौतम बुद्ध हे मानवजातीला शांतता, समता, विवेक आणि करुणेचा मार्ग दाखविणारे खरे विश्वगुरू आहेत. त्यांच्या जीवनातील चार पवित्र स्थळांमध्ये लुंबिनी (जन्मस्थळ), बोधगया (ज्ञानप्राप्ती), सारनाथ (प्रथम धम्मोपदेश) आणि कुशीनगर (महापरिनिर्वाण) यांचा समावेश होतो. या चार स्थळांना भेट दिल्यास बुद्धांच्या जीवनकार्याची आणि धम्माची अनुभूती मिळते, असा संदेश त्यांनी आपल्या अनुयायांना दिला होता. सम्राट अशोक आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनीही या पवित्र स्थळांना भेट देऊन त्यांचे ऐतिहासिक महत्त्व अधोरेखित केले आहे.

राजकुमार सिद्धार्थ यांनी समाजातील हिंसा, संघर्ष, दुःख आणि अन्याय पाहून राजवैभवाचा त्याग केला. सत्याचा शोध घेण्यासाठी त्यांनी कठोर तपश्चर्या केली; मात्र अतितपश्चर्येमुळे सत्य सापडत नाही हे त्यांच्या लक्षात आले. सुजाता हिने दिलेल्या खिरीनंतर त्यांनी बोधगयेतील पिंपळाच्या वृक्षाखाली ध्यानधारणा केली आणि अखेर त्यांना संबोधी प्राप्त झाली. ते 'बुद्ध' म्हणजेच ज्ञानप्राप्त पुरुष झाले. त्यांना जाणवले की, हा धम्म संपूर्ण मानवजातीच्या कल्याणासाठी आहे आणि तो लोकांपर्यंत पोहोचविणे हेच आपले कर्तव्य आहे.

ज्ञानप्राप्तीनंतर बुद्धांनी आपल्या पूर्वीच्या पाच सहकाऱ्यांना धम्म शिकविण्याचा निर्णय घेतला. ते त्या काळी सारनाथ येथील मृगदाव वनात राहत होते. तेथेच बुद्धांनी आपल्या जीवनातील पहिले धम्मचक्र प्रवर्तन केले. सुरुवातीला त्या पाच भिक्षूंनी त्यांचे स्वागत करण्यास नकार दिला; परंतु बुद्धांच्या तेजस्वी व्यक्तिमत्त्वाने ते प्रभावित झाले आणि त्यांनी त्यांच्या उपदेशाचे श्रवण केले. याच घटनेपासून बौद्ध धम्माच्या प्रचार-प्रसाराची औपचारिक सुरुवात झाली.

सारनाथच्या पहिल्या उपदेशात बुद्धांनी मध्यममार्गाचा पुरस्कार केला. त्यांनी सांगितले की, अतिभोग आणि अतिकठोर तपश्चर्या हे दोन्ही टोकाचे मार्ग आहेत. दुःखाचे कारण समजून घेऊन त्यावर मात करण्यासाठी पंचशील, अष्टांगिक मार्ग आणि नैतिक जीवन आवश्यक आहे. त्यांनी हिंसा, चोरी, असत्य, व्यसन आणि दुष्कृत्यांचा त्याग करण्याचा उपदेश केला. अंधश्रद्धा, जातिभेद, वर्णभेद, दैववाद आणि कर्मकांड यांना नाकारून त्यांनी विवेक, करुणा, प्रज्ञा, समता, स्वातंत्र्य आणि बंधुभाव या मूल्यांवर आधारित मानवतावादी धम्माची स्थापना केली. सारनाथ येथेच पहिल्या भिक्षुसंघाची स्थापना झाली. पाचही भिक्षूंनी बुद्धांच्या धम्माची दीक्षा स्वीकारली आणि पुढे अनेक व्यापारी, राजे व सामान्य लोक धम्माकडे आकर्षित झाले. बुद्धांनी आपल्या शिष्यांना ‘बहुजन हिताय, बहुजन सुखाय’ हा संदेश देत समाजकल्याणासाठी धम्माचा प्रसार करण्याचे आवाहन केले. हा संदेश आजही जागतिक मानवतेसाठी तितकाच प्रेरणादायी आहे.

सम्राट अशोक यांनी बौद्ध धम्माचा व्यापक प्रचार केला. त्यांनी सारनाथसह लुंबिनी, बोधगया, कुशीनगर आणि इतर पवित्र स्थळांवर स्तूप, विहार आणि अशोकस्तंभ उभारले. त्यांनी श्रीलंका, नेपाळ, चीन, जपान आणि इतर देशांमध्ये धम्मदूत पाठवून बुद्धांचा संदेश जगभर पोहोचविला. सारनाथचा सिंहस्तंभ आज भारताच्या राष्ट्रीय राजचिन्हाचा आधार आहे, ही बाब या स्थळाच्या ऐतिहासिक महत्त्वाची साक्ष देते. काळाच्या ओघात सारनाथवर अनेक आक्रमणे झाली आणि त्याचे मोठे नुकसान झाले. तरीही पुरातत्त्व संशोधन आणि संवर्धनामुळे त्याचे ऐतिहासिक वैभव पुन्हा जगासमोर आले. आधुनिक काळात सारनाथ हे जगभरातील बौद्ध अनुयायांसाठी श्रद्धेचे, अध्ययनाचे आणि प्रेरणेचे केंद्र बनले आहे. तथागत बुद्धांचे सारनाथ येथील पहिले धम्मचक्र प्रवर्तन हे केवळ धार्मिक घटना नव्हे, तर मानवमुक्तीचा, विवेकाचा आणि सामाजिक समतेचा उद्घोष होता. आज जग हिंसा, युद्ध, द्वेष आणि असहिष्णुतेच्या संकटांना सामोरे जात असताना बुद्धांचा करुणा, समता आणि प्रज्ञेचा संदेश अधिकच महत्त्वाचा ठरतो. म्हणूनच तथागत बुद्ध हे केवळ भारताचे नव्हे, तर संपूर्ण मानवजातीचे खरे विश्वगुरू आहेत.●●

न्या.सुरेश घोरपडे
मो.9146436310

वाचकांचे विचारपिठ

विचार करायला लावणारा जयसिंग वाघ यांचा लेख

आजच्या बहुजन सौरभमध्ये प्रसिद्ध झालेला जयसिंग वाघ यांचा “राहुल सांकृत्यायनांचा एवढा द्वेष का?” हा लेख प्रत्येकाला गंभीरपणे विचार करायला लावणारा आहे. महापंडित राहुल सांकृत्यायन हे महान विद्वान, इतिहास-अभ्यासक, प्रवासी आणि बौद्ध तत्त्वज्ञानाचे गाढे अभ्यासक होते. अशा प्रज्ञावंत व्यक्तिमत्त्वाबद्दल द्वेषाची भावना का निर्माण होते आणि त्यांच्या स्मृतीशी संबंधित प्रतिकांवर आघात का होतो, हा अत्यंत गंभीर चिंतनाचा विषय आहे. जयसिंग वाघ यांनी या विषयाच्या माध्यमातून समाजासमोर एक महत्त्वाचा प्रश्न उपस्थित केला आहे. देशात वाढत चाललेल्या मूलतत्त्ववादी आणि धर्मांध प्रवृत्ती ज्ञान, विवेक, वैज्ञानिक दृष्टिकोन आणि वैचारिक स्वातंत्र्याला कशा प्रकारे आव्हान देत आहेत, याकडे त्यांनी वाचकांचे लक्ष वेधले आहे. इतिहासातील विचारवंतांचे विचार समजून घेण्याऐवजी त्यांच्या विचारांबद्दल द्वेष निर्माण होणे ही कोणत्याही विवेकशील समाजासाठी चिंतेची बाब आहे. एका चांगल्या आणि वैचारिकदृष्ट्या महत्त्वपूर्ण विषयाला समाजासमोर आणल्याबद्दल जयसिंग वाघ यांचे मनःपूर्वक आभार आणि हार्दिक अभिनंदन! असे लेख समाजाला प्रश्न विचारायला, इतिहासाचा अभ्यास करायला आणि विवेकवादी भूमिका घेऊन विचार करायला प्रेरित करतात. बहुजन सौरभने अशा वैचारिक लेखांना व्यासपीठ उपलब्ध करून देणे हेही निश्चितच अभिनंदनीय आहे.●●

– अनिल वैद्य, माजी न्यायाधीश

29 July 2026 page 03_Layout 1 28-07-2026 04:43 PM Page 1

ब्रह्मदेशाच्या इतिहासात एक प्रसिद्ध राज्यकर्ती, धम्मपरायण महाउपासिका होऊन गेली. तिचा जीवनप्रवास अत्यंत रंजक, मनोहारी, धम्ममय आणि जीवाला चटका लावणारा आहे. आषाढी पौर्णिमेच्या पावन पर्वावर 'विहारदेवी'चे स्मरण करू या...

सम्राज्ञी ते श्रद्धावान महाउपासिका शिनसाबू

प्रियदर्शी सम्राट अशोकापासून ब्रह्मदेशाला (म्यानमार) राजेशाहीचा वैभवशाली वारसा लाभल्यामुळे बौद्ध धम्माची प्रचंड भरभराट झाली. ही भूमी 'सुवर्णभूमी' म्हणून ओळखली जाऊ लागली. याच पवित्र भूमीत पंधराव्या शतकात शिन सा बू नावाच्या राजकन्येचा जन्म ११ फेब्रुवारी १३९४ रोजी हानथावडीचे मोण राजे राजादारित यांच्या पोटी झाला. जन्माच्या वेळी कन्येचे नाव 'विहारदेवी' असे ठेवण्यात आले. विहारदेवीचे वयाच्या विसाव्या वर्षी लग्न झाले. संसाराची गाडी सुरळीतपणे सुरू असताना नियतीच्या मनात काही वेगळेच होते. विहारदेवीच्या पतीचे प्राण क्रूर काळाने वयाच्या अवघ्या २५व्या वर्षी हिरावून नेले. त्यांना अकाली वैधव्य आले. दुःखाचा डोंगर कोसळला तरी त्या डगमगल्या नाही. मोठ्या धैर्याने, खंबीरपणे त्यांनी संकटाशी मुकाबला केला. परोपकार, दयाभाव, मानवतेची सेवा आणि धम्माच्या विशुद्ध मार्गाचे आचरण या उपजत गुणांमुळे शिन सा बू आग्नेय आशियाच्या इतिहासात अत्यंत प्रसिद्ध एकमेव महिला राज्यकर्त्या म्हणून त्या नावारूपास आल्या. त्यांचा जीवनप्रवास अत्यंत रंजक, मनोहारी, धम्ममय आणि जीवाला चटका लावणारा असून आजच्या हिंसाग्रस्त जगाला प्रेम, शांती, करुणा आणि मैत्रीचा महामार्ग दाखविणारा असाच आहे. सम्राज्ञी शिन सा बू यांनी आपल्या सतरा वर्षांच्या कारकिर्दीत (१४५४ ते १४७१) राज्याला नीरव शांतता आणि सुखसमृद्धी मिळवून दिली. प्रजेची न्यायाने आणि मायेच्या ओलाव्याने सेवा केली. सत्तेवर असताना त्यांनी बौद्ध धम्म आणि तत्त्वज्ञानाचा मोठ्या प्रमाणावर प्रचार-प्रसार केला. त्यांच्यासाठी बौद्ध धम्म हा केवळ एक धम्म नव्हता तर तो त्यांच्या राज्यकारभाराचा आणि जीवनशैलीचा मुख्य गाभा होता. या काळात त्यांनी बौद्ध भिक्खू-भिक्खुणींना भरपूर दान दिले. बौद्ध वास्तुकलेने अलंकृत अनेक सुंदर पॅगोडे (विहार) आणि स्तूप उभारले. त्यामुळे धार्मिक स्थळांचा विकासाला गती मिळाली. बौद्ध साहित्याचा आणि विचारांचा प्रसार सामान्य लोकांपर्यंत पोहोचण्यास मदत झाली. शिन सा बू यांनी वयाच्या ५६व्या वर्षी जावई धम्मझेदी यांच्याकडे राज्याची धुरा सोपवून राजगादीचा त्याग केला. धम्मझेदी यांनी भिक्खूचा मार्ग सोडून सम्राज्ञीच्या मुलीशी विवाह केला आणि पुढे ते एक अत्यंत आदरणीय राजा बनले; तर या सम्राज्ञीने उर्वरित आयुष्य बौद्ध धम्मासाठी समर्पित केले. राणी होण्यापूर्वी त्या अवा येथे निर्वासित होत्या. त्यावेळीही त्यांनी दोन विद्वान भिक्खूंना आश्रय दिला होता. ब्रह्मदेशात लहान-मोठे मिळून लाखोंच्या संख्येत स्तूप, विहार आहेत. त्यापैकी 'श्वेडॅगॉन पॅगोडा' (विहार) हा सर्वात पवित्र स्तूप समजला जातो. स्तूपाच्या गर्भगृहात तथागत बुद्धांच्या डोक्याचे केस, भिक्षापात्र पुरले असल्याची अखिल बौद्ध जगाची अतूट श्रद्धा आहे. त्यामुळे जगभरातील बौद्ध अनुयायी, इतिहासप्रेमी, संशोधक आणि ज्ञानपिपासू या ठिकाणी आवर्जून भेट देतात. भारताचे प्रधानमंत्री डॉ. मनमोहन सिंग आणि राष्ट्रपती डॉ. एपीजे अब्दुल कलाम यांचेही पाय या स्तूपाला लागले. ब्रह्मदेशाच्या (म्यानमार) इतिहासात श्वेडॅगॉन पॅगोडा ९०० वर्षांहून अधिकच्या ऐतिहासिक काळात राजे-महाराजे, सरदार, उमराव आणि सामान्य जनतेसाठी अतीव श्रद्धाभावाचे आणि पूजेचे स्थान

राहिले आहे. स्तूपाच्या परिसरात अनेक महत्त्वाच्या कलात्मक वस्तू आहेत. भव्य तटबंदी आणि विशाल संकुलात असंख्य स्तूप आणि पवित्र वास्तु आहेत. श्वेडॅगॉन पॅगोडाची नऊ आश्चर्ये आहेत. शिखराला लोखंडी सळ्या नाहीत. बाहेरील भिंतीवरील सावल्या आपली जागा बदलत नाहीत. उंचीवरून सोडलेली सुवर्ण पाने कधीही परिसराच्या बाहेर पडत नाही. परिसरात असंख्य यात्रेकरू आणि उपासक सामावले जातात. पहाटेला शिजवलेल्या भाताने पूजा केली होते. एका बाजूला वाजवलेल्या ढोलताशांचा आवाज दुसऱ्या बाजूला ऐकू येत नाही. पॅगोडा उंच शिखरावर असल्याचा भास होतो. पाऊस कितीही मुसळधार कोसळला तरी संरक्षक भिंतीच्या आत पावसाचे पाणी साचत नाही आणि परिसरात सेफ फळांची झाडे वर्षभर बहरत असतात. अशा या वैभवशाली श्वेडॅगॉन पॅगोड्याला मूर्तिमंत सौंदर्य प्राप्त करून देण्यासाठी शिन सा बू यांनी सभोवतालचा परिसर स्वच्छ करून दगडी फरसबंदी करून सात थरांची भिंत उभारली. जागोजागी दिवाबत्तीची सोय केली. विविधांगी सुगंधी फुला-फळांची, नारळ आणि ताडाची झाडे लावली. एवढेच नव्हे तर स्वतःच्या वजनाइतके सोने (सुमारे 40 किलो) त्यांनी उदार अंतःकरणाने स्तूपाला दान दिले. सोन्याचे बारीक पत्रे बनवून त्यांनी संपूर्ण पॅगोडा सोन्याने मढवला. त्यांचा हा दानमहिमा बुद्धकालीन विशाखा

मिलिंद मानकर
मो. 8177866397

'मिगारमाता'ची चिरंतन स्मृती जागृत करणारा आहे. विशाखाने २७ कोटी सुवर्णमुद्रांचे दान करून श्रावस्तीला बुद्ध आणि त्यांच्या भिक्खू संघासाठी नऊ मजली उंच पूर्वाराम महाविहार उभारला होता. राजगादीचा त्याग केल्यानंतर शिन सा बू श्वेडॅगॉन पॅगोड्याच्या परिसरात 'डगोन' (सध्याचे यांगून) या ठिकाणी वास्तव्यास आल्या. शरीर थकले मन मात्र धम्मकार्यात एकजीव झाले. आयुष्याच्या अंतिमसमयी त्यांची बुद्ध आराधना पराकोटीला पोहोचली. स्तूपाच्या त्या इतक्या प्रेमात पडल्या की, आपले झोपण्याचे अंथरूण त्यांनी अशा ठिकाणी आणले की, जिथून स्तूपासह महाप्रज्ञावंत बुद्धांची मूर्ती नजरेस पडेल. एके दिवशी तो काळा दिवस उजाडला. सम्राज्ञीचा प्राण अगदी कंठाशी आला. डोळे भरून तिने स्तूपाचे मनोभावे दर्शन घेतले. बुद्ध आणि त्यांच्या धम्माला त्रिवार वंदन केले आणि स्तूपाकडे बघतच वयाच्या ७७व्या वर्षी प्राण सोडला. एक धम्ममय बुद्धकन्या त्या दिवशी देहरूपाने लुप्त झाली... धम्मसागरात विलीन झाली... मात्र आठवणींच्या रूपाने त्या युगानुयुगे कोटी कोटी बौद्ध उपासकांच्या हृदयात कायमच घर करून बसल्या आहेत. ज्या काळात स्त्रियांना पाहिजे तसे स्वातंत्र्य नव्हते त्या काळात एका महिलेने राज्य करून शांततेचा मार्ग सांगणाऱ्या बुद्धांच्या अनुयायांसाठी जे दिले ते खूप मोलाचे आहे. जगात क्वचितच शिन सा बू सारखी सम्राज्ञी जगाच्या पाठीवर जन्माला आली असावी! स्वेच्छेने राजगादीचा त्याग करून उर्वरित आयुष्य बौद्ध धम्मासाठी वाहून घेणारी 'एक शक्तिशाली सम्राज्ञी ते श्रद्धावान बौद्ध महाउपासिका' हा त्यांचा प्रवास दीपस्तंभासारखा सदैव प्रेरणा देत राहील. बौद्ध धम्माचा इतिहासकालीन माहितीपट संग्रहित ठेवणे हे आजच्या पिढीला खूप महत्त्वाचे आहे.●●

हौसला

अनंतायन

ॲड. अनंत खेळकर
मो. 9370061677

संतुष्ट मन हे जगातील सर्वोत्तम धन आहे. हे धन मिळवण्यासाठी दृढ संकल्प असणे आवश्यक आहे कारण संकल्प ती जादूची कांडी आहे जी अशक्य गोष्टी सुद्धा शक्य करू शकते. आयुष्यात नेहमी चांगल्या लोकांच्या सानिध्यात राहण्याचा प्रयत्न करावा . कारण हे लोक तुमच्यावर कितीही नाराज झाले , तुमच्या पासून दूर गेले तरी ते कधीही तुमच्या चारित्र्यावर शिंतोडे उडवत नाहीत तसेच तुमच्या व्यक्तिमत्वाला अथवा प्रतिष्ठेला इजा होईल असे वर्तन कधीही करीत नाहीत.बरेचदा चांगल्या व्यक्तींशी ह्यासाठीही मतभेद होतात की , एकमेकांची काही मते भिन्न असू शकतात. जो सत्य आणि योग्य मत मांडतो तो लोकप्रिय असतोच असे नाही ह्या ऊलट जो लोकप्रिय असतो तो योग्य आणि खरे मत मांडतो असेही नाही. काहीजणांना स्वतःबद्दल गैरसमज असतो की, माझ्या मर्जी शिवाय माझ्या सोबत राहणाऱ्यांचे पानही हलत नाही. ' सबका सबके बीना सब हो जाता है, आपली भूमिका मांडताना तो हेच मत व्यक्त करतो की ' थोड़ा खुद से मिलना है मुझे, इसलिए सबसे बिछड़ना जरूरी हो गया 'अगदी सुरुवातीला उल्लेख केल्याप्रमाणे कोणत्याही परिस्थितीत स्वतःला कसे संतुष्ट ठेवता येईल ह्याचा माणूस आटोकाट प्रयत्न करतो. म्हणतात ना की, स्वादाचा मोह सोडला तर आरोग्यासाठी फायदेशीर आहे. विवादा पासून लांब राहीले तर संबंधात बाधा येत नाही. आणि व्यर्थ चिंता सोडल्या तर माणूस स्वतःला संतुष्ट ठेवू शकतो. म्हणून कुणी जर तुमची निंदा करीत असेल तर विचलित होऊ नये. कारण अशा व्यक्ती स्वतःबद्दल कमी अन् तुमच्याबद्दल जास्त विचार करण्याच्या प्रवृत्तीमुळे त्या स्वतःलाच दुः खी करीत असतात . कधीकधी ही मनाची लढाई लढतांना पराजय देखील पदरी पडतो पण निराश होवू नये ' हौसले के तरकश में, कोशिश का वो तीर ज़िंदा रखो , हार जाओ जिंदगी में, मगर फिर से जीतने की उम्मीद ज़िंदा रखो.●●

गुरु : ज्ञान, संस्कार आणि जीवनप्रकाश

भारतीय संस्कृतीत गुरु हे केवळ शिक्षण देणारे व्यक्तिमत्त्व नसून, जीवनाला योग्य दिशा देणारे दीपस्तंभ मानले जातात. गुरु अज्ञानाचा अंधकार दूर करून ज्ञानाचा प्रकाश देतात.

म्हणूनच आषाढ पौर्णिमेला साजरी होणारी गुरुपौर्णिमा ही भारतीय संस्कृतीतील अत्यंत पवित्र आणि कृतज्ञतेचा भाव व्यक्त करणारी परंपरा आहे. महर्षी वेदव्यास यांच्या जयंतीनिमित्त हा दिवस व्यासपौर्णिमा म्हणूनही ओळखला जातो. वेद, पुराणे आणि महाभारत यांसारख्या अमूल्य ग्रंथांची निर्मिती करून त्यांनी भारतीय ज्ञानपरंपरेला अमर योगदान दिले. त्यांच्या स्मरणार्थ हा दिवस प्रत्येक गुरुच्या चरणी कृतज्ञता व्यक्त करण्याचा दिवस ठरला आहे. गुरु म्हणजे केवळ शाळेतील शिक्षक नव्हेत. आई-वडील, जीवनातील मार्गदर्शक, समाजसुधारक, संत, विचारवंत आणि अनुभवातून जीवनाचे धडे देणारी प्रत्येक व्यक्ती ही गुरुच असते. गुरु आपल्याला केवळ अक्षरज्ञान देत नाहीत, तर संस्कार, मूल्ये, विवेक, प्रामाणिकपणा आणि माणुसकीची शिकवण देतात. आजच्या विज्ञान-तंत्रज्ञानाच्या युगात माहिती सहज उपलब्ध आहे; मात्र योग्य ज्ञान, योग्य दिशा आणि विवेक देणारा गुरु अधिक महत्त्वाचा ठरतो. विद्यार्थ्यांनी आपल्या गुरूंचा आदर राखत त्यांच्याकडून मिळालेल्या ज्ञानाचा उपयोग समाजहितासाठी करणे, हीच खरी गुरुदक्षिणा आहे. गुरुपौर्णिमा हा केवळ पूजा-अर्चेचा दिवस नसून, आपल्या जीवनात ज्ञान, नम्रता, शिस्त आणि संस्कार रुजवण्याचा संकल्प करण्याचा दिवस आहे. गुरुंनी दाखविलेल्या सत्य, विवेक आणि मानवतेच्या मार्गावर चालण्याचा निर्धार आपण या पवित्र दिवशी करूया. 'गुरु म्हणजे ज्ञानाचा अखंड झरा, संस्कारांचा पाया आणि जीवनाला उज्ज्वल भविष्याकडे नेणारा प्रकाश.' सर्व गुरुजनांना गुरुपौर्णिमेच्या हार्दिक शुभेच्छा!●●

उमेश चित्ते
मो.७७५८८४७१४३

**ज्ञानाचा दीप प्रज्वलित करूनी
अंधार हा जगाचा दूर करी,
तथागताच्या चरणी ठेवूनी मस्तक
जीवनात नवी दिशा मिळवी,
गुरुपौर्णिमेच्या पावन क्षणी
कृतज्ञतेची अर्पण करू या सुमने,
गुरु विना अपूर्ण सारे गुरु जीवन
उजळविणारे, विचारांची नवी
भरारी देणारे, गुरुपौर्णिमेच्या या
पवित्र दिनी तथागताच्या चरणी
नतमस्तक होऊ या सारे ....**

कृतज्ञता, संस्कार, ज्ञानपरंपरांचा उत्सव

गुरुपौर्णिमा आपल्या जीवनाला दिशा देणाऱ्या, गुरूंच्या शिकवणीनुसार आचरण करण्याचा संकल्प करणारा दिवस. भारतीय संस्कृतीत गुरूंचे स्थान हे सर्वोच्च मानले जाते. गुरु म्हणजेच अज्ञात रुपी अंधःकार दूर करून ज्ञानाचा, संस्काराचा प्रकाश दाखविणारा प्रकाशमयी तेजपुंज असा मार्गदर्शक, आपल्या बौद्ध धर्मात या दिवसाला विशेष धार्मिक, ऐतिहासिक आणि अध्यात्मिक महत्त्व आहे. याच आषाढ पौर्णिमेच्या दिवशी तथागत भगवान बुद्धांनी ज्ञानप्राप्तीनंतर प्रथम धम्माचा उपदेश करून मानव कल्याणासाठी समता, शांती, बंधुत्व या कार्याची सुरुवात केली. हा प्रसंग 'धम्मचक्र प्रवर्तक' म्हणून मानल्या जातो. आपल्या बौद्ध अनुयायांसाठी गुरुपौर्णिमा फक्त गुरूंचा सन्मान, पूजा करण्याचा दिवस नसून धम्म, करुणा, प्रज्ञा आणि समतेचा मानवतावादी

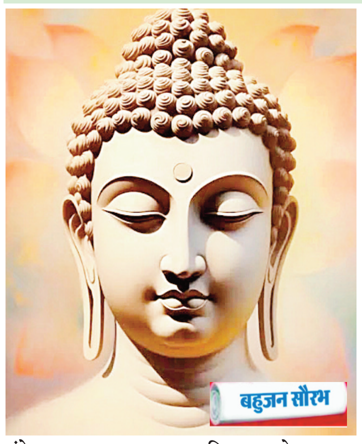

संदेश आत्मसात करण्याचा दिवस आहे. आषाढ पौर्णिमेच्या दिवशी तथागत गौतम बुद्ध यांनी सारनाथ येथील ऋषी तपोवन (मृगदाव) येथे आपल्या पाच अनुयायांना प्रथम धम्मदेशना मार्ग दाखविला. याच मध्यम मार्ग, चार आर्यसत्य, अष्टांगिक मार्ग, याचे उद्बोधन केले, या दिवसापासून बुद्ध धम्म व संघ या त्रिरत्नाची स्थापना होऊन बुद्ध, धम्म, संघाची सुरुवात झाली. तथागत भगवान बुद्धांची शिकवण आत्मसात करताना, एक गुरु म्हणून व्यक्तीला अंधश्रद्धा, अज्ञान, दुःखातून, मुक्तीचा मार्ग दाखविणारे, सत्याचा शोध घेणारे शिक्षक म्हणून आपण मानले. विचार स्वातंत्र्याला त्यांनी प्रोत्साहन दिले, आपल्या उपदेशात त्यांनी चार आर्य सत्य सांगितली. 1) दुःखाला कारण आहे. 2) जीवनात दुःख आहे. 3) दुःखाचा अंत शक्य आहे. 4) दुःखाच्या अंतासाठी तथागतांनी सम्यक दृष्टी, सम्यक संकल्प, सम्यक कर्म, सम्यक आजीविका, सम्यक प्रयत्न, सम्यक स्मृती, सम्यक समाधी, हे अष्टांगिक मार्ग सांगितले.

गुरुपौर्णिमा हा दिवस तथागतांच्या शिकवणीचे स्मरण करून गुरूंच्या ऋणाची जाणीव ठेवून त्यांच्या आदर्शाचे पालन करण्याची आपणास प्रेरणा देतो. 'मानवतेचे महान शिक्षक' म्हणून आपण तथागताच्या विचारांना आपल्या जीवनात आत्मसात करतो. भगवान बुद्ध हे जगातील सर्वश्रेष्ठ गुरु म्हणून मानले जातात, गुरुपौर्णिमा हा दिवस तथागतांच्या शिकवणीचे स्मरण करून त्यांच्या आदर्शाचे पालन करण्याचा दिवस. हा दिवस आपणास फक्त गुरूंचा सन्मान करण्याची शिकवण देत नाही तर सत्याचा शोध, आत्मपरीक्षण, आत्मनिरीक्षण, बंधूभाव, शांतता, समता, शांत, स्थिर, सौम्य, स्तब्ध, स्वतःमध्ये निर्माण करण्याचे प्रोत्साहनही देत असतो. आपल्या धर्माच्या दृष्टीने धम्माच्या प्रसाराची, ज्ञानरूपी प्रकाशाची, तसेच सर्व मानव कल्याणाच्या चांगल्या मार्गाची आठवण करून देणारा 'ज्ञानरूपी पवित्र दिवस' म्हणजेच गुरुपौर्णिमा. तथागतांच्या महान कार्याला वंदन करणारा आणि प्रत्येक व्यक्तीला प्रज्ञा, शील, करुणा सहचार्याचे पालन करायला लावणारा हा दिन. या दिवशी बौद्ध अनुयायी तथागत भगवान बुद्धांना आपले आद्य गुरु म्हणून वंदन करतात, बुद्ध धम्म आणि संघ या त्रिरत्न प्रति श्रद्धा सुमने वाहतात, अनेक ठिकाणी धम्मदेसना, ध्यान साधना, सामूहिक प्रार्थना, धम्मग्रंथाचे वाचन, असे उपक्रम आयोजित करतात, स्वतःचे आत्मपरीक्षण करून, जीवनातील दोष दूर सारून लोभ, द्वेष, मोह, याचा त्याग करून प्रज्ञा करुणा आणि मैत्री भाव विकसित करण्याचा हा 'संकल्प दिवस' गुरुपौर्णिमा अन्नदान, अवयव दान, वृक्षारोपण, आरोग्य शिबिर, स्वच्छता अभियान, गरजूंना मदत, असे समाजपयोगी उपक्रम राबवून हा दिवस केवळ धार्मिक न राहता सामाजिक परिवर्तनाचा दिवस मानल्या जातो. जन्मदाते आई-वडील, शिक्षक, मार्गदर्शक, थोर समाज सुधारक आणि जीवनात योग्य दिशा दाखविणाऱ्या सर्वच व्यक्तींप्रती आदर व्यक्त करण्याचा हा दिवस म्हणजेच, 'गुरुपौर्णिमा'.. गुरुपौर्णिमेच्या अनेक अनेक शुभेच्छा..●●

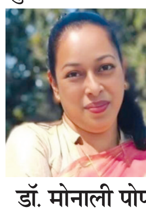

डॉ. मोनाली पोफरे
8010414779

बौद्ध धम्म स्थापना दिवस अर्थात आषाढ पौर्णिमा

पौर्णिमा आणि बौद्ध धम्म यांचे अतूट नाते आहे. भगवान गौतम बुद्धांच्या जीवनातील अनेक महत्त्वपूर्ण घटना पौर्णिमेच्या दिवशी घडल्यामुळे बौद्ध धम्मात प्रत्येक पौर्णिमेला विशेष महत्त्व आहे. त्यापैकी आषाढ पौर्णिमा ही अत्यंत ऐतिहासिक मानली जाते. या दिवशी घडलेल्या घटनांमुळे बौद्ध धम्माचा पाया रचला गेला. त्यामुळे हा दिवस धम्मजयंती, पाली भाषा दिन आणि बौद्ध धम्म स्थापना दिवस म्हणूनही साजरा केला जातो.

भगवान बुद्धांनी आपला संपूर्ण उपदेश पाली भाषेत केला. त्या काळी पाली ही सर्वसामान्य जनतेची संवादभाषा होती. त्यामुळे बुद्धांचे तत्त्वज्ञान सामान्य लोकांना सहज समजले आणि मोठ्या प्रमाणात स्वीकारले गेले. परिणामी बौद्ध धम्माचा वेगाने प्रसार झाला आणि पुढे अनेक राजांनी त्याला राजधर्माचा दर्जा दिला. 'त्रिपिटक' हा बौद्ध धर्माचा पवित्र ग्रंथसंग्रहही पाली भाषेतच उपलब्ध आहे. या भाषेचे ऐतिहासिक महत्त्व लक्षात घेऊन भारत सरकारने तिला अभिजात भाषेचा दर्जा दिला आहे. म्हणून आषाढ पौर्णिमा हा दिवस पाली भाषेच्या गौरवाचाही दिवस आहे. शाक्यवंशाचे राजा शुद्धोधन आणि त्यांची राजधानी कपिलवस्तू होती. शाक्य समाजात आषाढ पौर्णिमा हा वर्षातील सर्वात मोठा उत्सव मानला जात असे. हा उत्सव सलग सात दिवस साजरा केला जाई. अशाच एका आषाढ पौर्णिमेच्या रात्री राणी महामायेला विलक्षण स्वप्न पडले. स्वप्नात सुमेध बोधिसत्त्वाने तिला, 'तू माझी माता होशील का?' असा प्रश्न विचारला आणि महामायेने संमती दिली. दुसऱ्या दिवशी राजा शुद्धोधन यांनी आठ स्वप्नवेत्त्यांना बोलावून त्याचा अर्थ विचारला. त्यांनी भविष्यवाणी केली की, या गर्भातून जन्मणारा पुत्र संसारात राहिला तर चक्रवर्ती सम्राट होईल आणि संसारत्याग केला तर सम्यक संबुद्ध होईल. पुढे ही भविष्यवाणी खरी ठरली आणि सिद्धार्थ गौतम बुद्ध झाले. वयाच्या विसाव्या वर्षी सिद्धार्थ गौतम शाक्य संघाचे सदस्य झाले. नऊ वर्षांनंतर रोहिणी नदीच्या पाण्याच्या प्रश्नावर शाक्य संघात चर्चा झाली. गौतमांनी युद्धाऐवजी सामंजस्याचा मार्ग सुचविला. मात्र त्यांचे मत नाकारण्यात आले आणि त्यांच्यावर संघाच्या निर्णयाला मान्यता देण्याचा दबाव आणण्यात आला. त्यांनी आपल्या विचारांशी तडजोड न करता सत्याची बाजू घेतली. परिणामी संघाने त्यांना शिक्षा सुनावली आणि त्या शिक्षेनुसार आषाढ पौर्णिमा, इ.स.पूर्व ५३४ रोजी त्यांनी गृहत्याग केला. हा प्रसंग महाभिनिष्क्रमण म्हणून ओळखला जातो. गृहत्यागानंतर सिद्धार्थांनी मानवी दुःखाचे मूळ आणि त्यावरील उपाय शोधण्यासाठी अनेक विद्वानांचा सहवास घेतला. त्यांनी आलार कालाम, उद्दक रामपुत्त यांच्याकडून साधना शिकली. त्यानंतर पाच तपस्वींसह कठोर तपश्चर्या केली. अतिशय कठोर उपवासामुळे त्यांचे शरीर क्षीण झाले. अशा अवस्थेत सुजाता नामक युवतीने दिलेली खीर स्वीकारून त्यांनी मध्यम मार्गाचा स्वीकार केला. मात्र त्यांच्या पाच सहकाऱ्यांनी त्यांना सोडून दिले. त्यानंतर उरुवेला येथे ध्यानसाधना करत वैशाख पौर्णिमा, इ.स.पूर्व ५२८ रोजी त्यांना सम्यक संबोधी प्राप्त झाली आणि सिद्धार्थ गौतम बुद्ध झाले. ज्ञानप्राप्तीनंतर बुद्धांसमोर प्रश्न होता की, हे ज्ञान लोकांना सांगावे की नाही? सर्वप्रथम त्यांनी आपल्या पूर्वगुरू आलार कालाम यांना उपदेश करण्याचा विचार केला; परंतु त्यांचे निधन झाल्याचे समजले. त्यानंतर उद्दक रामपुत्त यांच्याविषयी माहिती घेतली असता त्यांचाही मृत्यू झाल्याचे कळले. शेवटी त्यांनी आपल्या पाच माजी सहकाऱ्यांचा शोध घेतला. ते सारनाथ येथील मृगदाय वनात तपश्चर्या करत असल्याचे समजल्यावर बुद्ध तेथे गेले. सारनाथ येथे बुद्धांनी प्रथम त्या पाच तपस्वींची विचारपूस केली. त्यांनी बुद्धांना विचारले की, तपश्चर्येवर तुमचा विश्वास आहे का? त्यावर बुद्धांनी सांगितले की, एक टोक म्हणजे भोगवादी जीवन आणि दुसरे टोक म्हणजे शरीराला अत्यंत क्लेश देणारी तपश्चर्या. या दोन्ही टोकांचा त्याग करून त्यांनी मध्यम मार्ग शोधून काढला आहे. त्यानंतर त्यांनी आपले पहिले धम्मप्रवचन दिले. आषाढ पौर्णिमा, इ.स.पूर्व ५२८ रोजी झालेला हा उपदेश धम्मचक्र प्रवर्तन म्हणून प्रसिद्ध आहे. या पहिल्या धम्मदेशनेत बुद्धांनी त्रिशरण, पंचशील, चार आर्यसत्य, आर्य अष्टांगिक मार्ग, दहा पारमिता, दुःखाची कारणे आणि दुःख निवारणाचा मार्ग स्पष्ट केला. कौंडिण्य, अश्वजित, कश्यप, महानाम आणि भद्दीय हे पाच तपस्वी बुद्धांच्या विचारांनी प्रभावित झाले. त्यांनी बुद्धांना शरण जाऊन शिष्यत्व स्वीकारले. अशा प्रकारे भिक्खू संघाची स्थापना झाली. हे पाच जण बौद्ध साहित्यात पंचवर्गीय

जयसिंग वाघ
मो.9881928881

भिक्खू म्हणून ओळखले जातात. दुसऱ्याच दिवशी वाराणसीचा राजपुत्र यश याने बुद्धांचे दर्शन घेतले. बुद्धांच्या उपदेशाने प्रभावित होऊन त्याने आणि त्याच्या सहकाऱ्यांनी बौद्ध धम्म स्वीकारला. अशा प्रकारे धम्माचा प्रसार सुरू झाला. गुरू-शिष्य परंपरेलाही याच दिवसापासून प्रारंभ झाला. एका धर्माचा, एका संघाचा, एका मार्गदर्शकाचा आणि मानवी मूल्यांवर आधारित जीवनदृष्टीचा उदय याच दिवशी झाला. त्यामुळे आषाढ पौर्णिमा हा बौद्ध धम्म स्थापना दिवस मानला जातो. आषाढ पौर्णिमेपासूनच भगवान बुद्धांनी भिक्खू संघासाठी वर्षावासाची परंपरा सुरू केली. पावसाळ्यातील तीन महिने भिक्खूंनी एका विहारात राहून धम्मदेशना करावी, असा नियम त्यांनी घालून दिला. पहिला वर्षावास सारनाथ येथील मृगदाय वनातील मलगंध कुटीत झाला. पुढे ही परंपरा संपूर्ण बौद्ध जगतात रूढ झाली. आज भारतासह जगभरातील बौद्ध समाज आषाढ पौर्णिमा मोठ्या उत्साहाने साजरी करतो. मात्र या दिवसाला केवळ धार्मिक उत्सव म्हणून न पाहता बौद्ध धम्म स्थापना दिवस म्हणून व्यापक स्वरूपात साजरा करण्याची आवश्यकता आहे. बुद्ध विहारांमध्ये धम्मदेशना, त्रिपिटक वाचन, पाली भाषेचे महत्त्व, धम्मचक्र प्रवर्तन, वर्षावास प्रारंभ आणि समाज प्रबोधनाचे कार्यक्रम आयोजित करून या दिवसाचे ऐतिहासिक महत्त्व जनसामान्यांपर्यंत पोहोचविले पाहिजे. अशा उपक्रमांमधून भगवान बुद्धांचा समता, करुणा, प्रज्ञा आणि मध्यम मार्गाचा संदेश अधिक प्रभावीपणे समाजात रुजेल आणि आषाढ पौर्णिमा खऱ्या अर्थाने बौद्ध धम्म स्थापना दिवस म्हणून गौरवली जाईल.●●

बौद्ध धम्मात पौर्णिमा आणि अमावास्या या दोन्ही तिथींना अत्यंत महत्त्वाचे स्थान आहे. वर्षातील बारा पौर्णिमा आणि बारा अमावास्या या सर्वच पवित्र मानल्या जातात. त्यापैकी आषाढ पौर्णिमा ही विशेष महत्त्वाची मानली जाते. कारण भगवान बुद्धांच्या जीवनातील चार ऐतिहासिक घटना याच दिवशी घडल्या.

आषाढ पौर्णिमा व वर्षावासाचे महत्त्व

भगवान बुद्धांनी ज्ञानप्राप्तीनंतर ते ज्ञान संपूर्ण मानवजातीच्या कल्याणासाठी लोकांपर्यंत पोहोचविण्याचा संकल्प केला. त्यांनी प्रथम धम्मदेशना देऊन धम्माची स्थापना केली. जसे वैशाख पौर्णिमेला बुद्ध जयंती, तसे आषाढ पौर्णिमेला धम्म जयंती आणि अश्विन पौर्णिमेला संघ जयंती साजरी केली जाते. आषाढ पौर्णिमेचे महत्त्व चार प्रमुख घटनांमुळे अधिक वाढते - १) राणी महामायेची गर्भधारणा, २) सिद्धार्थ गौतम यांचे महाभिनिष्क्रमण (गृहत्याग), ३) सारनाथ येथे प्रथम धम्मचक्र प्रवर्तन, ४) वर्षावासाची सुरुवात. यापैकी वर्षावास हा बौद्ध संघजीवनातील अत्यंत महत्त्वाचा उपक्रम आहे. वर्षावासाची सुरुवात का झाली? भगवान बुद्ध आणि भिक्खू संघ वर्षभर धम्म प्रसारासाठी भ्रमण करत असत. पावसाळ्यातही ते चारिका करत असल्याने काही विरोधकांनी त्यांच्यावर आरोप केला की, त्यांच्या भ्रमणामुळे शेतातील पिकांचे नुकसान होते तसेच पायाखाली सूक्ष्म जीव, कीटक आणि प्राणिमात्रांचा नाश होतो. अहिंसेचा उपदेश करणाऱ्यांनी असे करणे योग्य नाही, असा प्रचार सुरू झाला. ही बाब राजा बिंबिसार यांच्या निदर्शनास आली. त्यांनी भगवान बुद्धांना विनंती केली की, पावसाळ्यात भिक्खूंनी एकाच ठिकाणी राहावे, जेणेकरून कोणत्याही जीवाला किंवा शेतकऱ्यांच्या पिकांना हानी होणार नाही. भगवान बुद्धांनी ही सूचना स्वीकारून भिक्खू संघाला आदेश दिला की, आषाढ पौर्णिमेपासून अश्विन पौर्णिमेपर्यंत तीन महिने एकाच ठिकाणी वास्तव्य करावे. या काळात धम्माचा अभ्यास, धम्मचर्चा, ध्यान, विपश्यना आणि धम्मदेशना करावी. त्याकाळी वाहतुकीची साधने नव्हती. पावसाळ्यात चिखल, नद्या-नाले भरून वाहत असल्यामुळे प्रवास कठीण होत असे. अनेक भिक्खू आजारी पडत किंवा अपघातांना बळी पडत. त्यामुळेही वर्षावासाची परंपरा अत्यंत उपयुक्त ठरली. आजही भारतासह अनेक बौद्ध देशांमध्ये ही परंपरा श्रद्धेने पाळली जाते. वर्षावास म्हणजे काय? 'वर्षा' म्हणजे पावसाळा आणि 'वास' म्हणजे वास्तव्य. पावसाळ्यात तीन महिने एकाच ठिकाणी राहून धम्मसाधना, धम्मअध्ययन आणि धम्मप्रचार करणे म्हणजे वर्षावास होय. भगवान बुद्धांनी इ.स.पूर्व ५२८ पासून या परंपरेची सुरुवात केली. विनयपिटकातील महावग्ग आणि वस्सूपनायिकाखंधक मध्ये याचा उल्लेख आढळतो. भगवान बुद्धांनी एकूण ४५ वर्षावास केले. पहिला वर्षावास सारनाथ येथील मृगदाय वनात झाला, तर सर्वाधिक २५ वर्षावास श्रावस्तीच्या जेतवन विहारात झाले. वर्षावासातील नियम वर्षावासादरम्यान भिक्खूंनी शक्यतो स्थान बदलू नये. मात्र आजारपण, संघकारण, गुरूसेवा, काही धार्मिक कारणे किंवा इतर अत्यावश्यक परिस्थितीत एका आठवड्यापर्यंत बाहेर जाण्याची मुभा देण्यात आली आहे. वन्य प्राण्यांचा धोका, पूर, आग, वादळ यांसारख्या संकटांमध्ये स्थान बदलण्याची परवानगी आहे. काही अयोग्य ठिकाणी वर्षावास करू नये, असेही विनय नियम सांगतात. वर्षावासात काय करावे? वर्षावास हा आत्मशुद्धी, धम्मअभ्यास आणि सदाचाराचा कालखंड आहे. या काळात पुढील गोष्टींचे पालन करावे. सकाळी लवकर उठणे. ध्यान व विपश्यना साधना करणे. सकाळी व सायंकाळी बुद्धपूजा करणे. संयमित व हलका आहार घेणे. दिवसा अनावश्यक झोप टाळणे. रात्री आत्मपरीक्षण करणे. पंचशील व अष्टशीलाचे पालन करणे. नियमित बुद्धविहारात जाऊन धम्मश्रवण करणे. दान, सेवा आणि मैत्रीभाव वाढविणे. त्रिपिटक व इतर बौद्ध ग्रंथांचे अध्ययन करणे. अष्टमी, अमावस्या आणि पौर्णिमेला उपोसथ पाळून धम्मदेशना ऐकणे. वर्षावासाचे लाभ : वर्षावासामुळे मन शांत, निर्मळ आणि एकाग्र होते. चित्तशुद्धी होते, अकुशल प्रवृत्ती कमी होतात आणि सदाचाराची वाढ होते. व्यक्तीच्या जीवनात समाधान, संयम आणि नैतिकता निर्माण होते. कुटुंबात प्रेम, सौहार्द आणि आनंदाचे वातावरण निर्माण होते. आपापसातील वाद कमी होतात. बुद्धधम्म हा विज्ञाननिष्ठ, तर्काधिष्ठित आणि मानवकल्याणकारी धम्म आहे. त्यामुळे त्यामध्ये अंधश्रद्धेला स्थान नाही. प्रत्येक व्यक्तीने स्वतःची प्रगती करताना इतरांच्या कल्याणाचाही विचार करावा, हा बुद्धांचा संदेश आहे. त्यामुळे वर्षावास हा वैयक्तिक आणि सामाजिक परिवर्तनाचा महत्त्वपूर्ण कालखंड ठरतो. वर्षावासाचा समारोप आषाढ पौर्णिमेला सुरू झालेला वर्षावास अश्विन पौर्णिमेला किंवा काही ठिकाणी कार्तिक पौर्णिमेपर्यंत संपन्न होतो. समारोपाच्या वेळी भिक्खू संघ एकत्र येऊन 'प्रवारणा' विधी करतो. यात प्रत्येक भिक्खू स्वतःच्या चुका स्वीकारून इतरांकडून मार्गदर्शन घेतो. त्यानंतर कठीण चिवरदानाचा कार्यक्रम होतो. या दिवशी विहारांची सजावट, बुद्धपूजा, भोजनदान, धम्मदेशना आणि विविध धार्मिक कार्यक्रम आयोजित केले जातात. उपासक-उपासिका पांढरी वस्त्रे परिधान करून मोठ्या श्रद्धेने सहभागी होतात. भगवान बुद्धांनी भिक्खूंना दिलेला संदेश आजही मार्गदर्शक आहे, “चरथ भिक्खवे चारिकं, बहुजन हिताय बहुजन सुखाय, लोकानुकम्पाय” अर्थात, “हे भिक्खूंनो! बहुजनांच्या हितासाठी, बहुजनांच्या सुखासाठी, जगावर करुणा ठेवून सर्व दिशांना जा, धम्माचा प्रचार करा आणि स्वतःही या कल्याणकारी धम्माचे आचरण करा.” म्हणून आषाढ पौर्णिमा आणि वर्षावास हे केवळ धार्मिक परंपरा नसून आत्मपरिवर्तन, धम्मसाधना, करुणा, प्रज्ञा आणि मानवकल्याणाचा महान संदेश देणारे पवित्र पर्व आहेत. नमो बुद्धाय। नमो धम्माय। नमो संघाय। साधु! साधु!! साधु!!●●

हरेश्वर शहरे
मो.9421806837

स्मृतिशेष मधुकरराव तामगाडगे ट्रस्ट तर्फे

शैक्षणिक शिष्यवृत्ती व सिकलसेल ग्रस्त मुलींना अथर्व शिष्यवृत्तीचे वितरण व करिअर मार्गदर्शन

नागपूर : स्मृतीशेष मधुकरराव तामगाडगे चॅरिटेबल ट्रस्ट द्वारा स्मृतीशेष मधुकरराव तामगाडगे शैक्षणिक शिष्यवृत्ती व सिकल सेल रुग्णांना अथर्व शैक्षणिक शिष्यवृत्ती तसेच करिअर मार्गदर्शन कार्यक्रमाचे आयोजन रविवार 2 ऑगस्ट रोजी करण्यात आलेले आहे. सदरचा कार्यक्रम डॉ. वसंतराव देशपांडे सभागृह सिविल लाईन नागपूर येथे दुपारी 12 वाजता आयोजित करण्यात आला असून या कार्यक्रमाचे उद्घाटक म्हणून उन्मेश वाघ, IRS आयुक्त कस्टम JNPA नवी मुंबई, तसेच कार्यक्रमाचे अध्यक्ष संदीप तामगाडगे IPS, ADGP नागालँड, या कार्यक्रमाचे मुख्य मार्गदर्शक तुकाराम मुंडे IAS आयुक्त FDA महाराष्ट्र राज्य, हे राहणार आहेत तसेच विशेष अतिथी म्हणून धनंजय वंजारी IRS आयुक्त आयकर विभाग जबलपूर, सचिन शेंडे, प्रादेशिक संचालक RBI, नागपूर, नीरज बोधी, विभाग प्रमुख पाली व बुद्धिस्ट स्टडी RTMU नागपूर, कुसुम तामगाडगे, अध्यक्ष तामगाडगे ट्रस्ट यांच्या उपस्थितीत कार्यक्रम संपन्न होणार असून शिष्यवृत्ती वितरणा बरोबरच उपस्थित विद्यार्थांना मान्यवरांद्वारे करिअर मार्गदर्शन देखील करण्यात येणार आहे सदरच्या कार्यक्रमाला मोठ्या संख्येने उपस्थित राहून मान्यवरांच्या मार्गदर्शनाचा लाभ घ्यावा अशी विनंती स्मृतीशेष मधुकरराव तामगाडगे ट्रस्टच्या वतीने करण्यात येत आहे.

स्मृतिशेष मधुकरराव तामगाडगे
शैक्षणिक शिष्यवृत्ती सन २०२६-२७

दीक्षाभूमीवर आजपासून वर्षावास व धम्म प्रवचन मालिकेचा आरंभ

नागपूर : दीक्षाभूमी येथे बुधवार, २९ जुलै २०२६ रोजी सकाळी १० वाजता वर्षावास आरंभ व धम्म प्रवचन मालिकेचा प्रारंभ होणार आहे. विश्वशांती, करुणा, मैत्री, प्रेम, विश्वास, आदर, शीलाचरण आणि सुसंस्कारांवर आधारित मानवी समाजाची निर्मिती हा या वर्षावासाचा मुख्य उद्देश असल्याची माहिती आयोजकांनी दिली. आषाढ पौर्णिमेचे बौद्ध धम्मातील ऐतिहासिक महत्त्व अधोरेखित करताना, तथागत बुद्धांनी ज्ञानप्राप्तीनंतर सारनाथ येथील ऋषीपत मृगदाय वनात पंचवर्गीय भिक्खूंना प्रथम धम्मोपदेश दिला आणि त्यानंतर तीन महिन्यांचा वर्षावास केला. याच पार्श्वभूमीवर गुरु पौर्णिमा आणि वर्षावास परंपरेचे महत्त्व आजही जपले जात असल्याचे आयोजकांनी सांगितले. गेल्या साडेतीन दशकांपासून सुरू असलेला हा उपक्रम यंदाही ऐतिहासिक बोधीवृक्षाखाली आयोजित केला आहे. कार्यक्रमात अष्टशील उपोसथ, परित्त संज्झायन, धम्मचक्क पवत्तन सुत्त पठण, धम्मदेसना, भिक्खू संघास भोजनदान तसेच उपासक-उपासिकांचे सहभोजन होणार आहे. सहभागी नागरिकांनी आपल्या घरून भोजनाचे डबे आणावेत, असे आवाहन करण्यात आले आहे. या निमित्ताने समता सैनिक दल, द बुद्धिस्ट सोसायटी ऑफ इंडिया, बुद्ध धम्म प्रचारक, आदर्श कवी मंडळ, स्त्रीभूषण रमाई आंबेडकर संस्था, दीक्षाभूमी भिक्खू निवास, वंदना समिती, उपासक-उपासिका संघ, महामाया महिला सेवा संस्था आदींच्या सहकार्याने नागपूर शहर व ग्रामीण भागातील विविध बुद्धविहारांमध्ये धम्म प्रवचन मालिकेचाही प्रारंभ होणार आहे. या कार्यक्रमाला सर्व संस्था, संघटना तसेच उपासक-उपासिकांनी वेळेवर उपस्थित राहावे, असे आवाहन आयोजकांनी केले आहे.

भारतीय तत्त्वज्ञानाचा संघर्ष समजून घेणे गरजेचे : डॉ. अनिल सकपाळ

अमरावती : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर रायटर्स असोसिएशनच्या वतीने साहित्यिक बाबुराव बागुल यांच्या जयंतीनिमित्त दादर येथील मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालयाच्या सुरेंद्र गावस्कर सभागृहात ज्येष्ठ कवी शिवा इंगोले यांच्या 'अक्षराचा तिसरा डोळा' या काव्यसंग्रहाचे प्रकाशन माजी खासदार व अर्थतज्ज्ञ डॉ. भालचंद्र मुणगेकर यांच्या अध्यक्षतेखाली झाले.

प्रमुख पाहुणे डॉ. अनिल सकपाळ यांनी, 'कवी हा संस्कृतीला प्रश्न विचारतो. भारतीय तत्त्वज्ञानाचा संघर्ष समजून घेतला पाहिजे. शिवा इंगोले यांची कविता माणसांचा शोध घेणारी असून ती बौद्ध तत्त्वज्ञानावर उभी आहे,' असे प्रतिपादन केले. अध्यक्षीय भाषणात डॉ. भालचंद्र मुणगेकर यांनी शिवा इंगोले यांच्या कवितेतील पौराणिक संदर्भांचा समर्पक वापर आणि बाबुराव बागुल यांच्या साहित्यपरंपरेशी असलेले नाते अधोरेखित केले.

यावेळी माजी न्यायाधीश डी. के. सोनवणे, प्रा. रामप्रसाद तोर, प्रा. कुसुम त्रिपाठी यांची प्रमुख उपस्थिती होती. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक ॲड. नाना अहिरे, संचालन सुधाकर सरोदे यांनी तर आभार प्रदर्शन प्रदीप नाईक यांनी केले.

मुंबई व विदर्भातील साहित्यप्रेमी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

महत्वाचे

राठोड ले-आउटमध्ये कचरा गाडीच्या अनियमिततेमुळे नागरिक त्रस्त

नागपूर : पावसाळ्यात घाणीमुळे आजार पसरू नयेत म्हणून स्वच्छता अत्यंत आवश्यक असते. मात्र नागपूर पश्चिमेकडील अनंत नगर येथील राठोड लेआउटमध्ये गेल्या अनेक दिवसांपासून कचरा गाडी वेळेवर येत नाही.स्थानिक नागरिकांच्या म्हणण्यानुसार कचरा गाडी 3 ते 5 दिवसांच्या अंतराने येते आणि कधी कधी तर पूर्ण आठवडा निघून जातो. त्यामुळे घरांमध्ये कचरा साचत आहे, दुर्गंधी पसरत आहे आणि काही नागरिक त्रासून रस्त्यावर कचरा टाकण्यास भाग पडत आहेत. घरातील कचरा कुजल्यामुळे डास आणि माश्या वाढल्या आहेत. त्यामुळे विविध आजारांचा धोका वाढला आहे. नागरिकांचे म्हणणे आहे की, वारंवार तक्रार करूनही कचरा गाडी नियमित होत नाही. अशा प्रकारे राठोड ले-आउटमध्ये NMC च्या नियमांचे उघड उल्लंघन होत आहे. जमाअत-ए-इस्लामी हिंद, नागपूरचे मीडिया प्रभारी डॉ. एम. ए. रशीद यांनी प्रशासनाला मागणी केली आहे की, नागपूर पश्चिम, प्रभाग 11 मधील राठोड लेआउटमध्ये दररोज आणि निश्चित वेळेत कचरा गाडीद्वारे कचरा संकलनाची प्रक्रिया तातडीने सुरू करण्यात यावी.

आषाढी पौर्णिमेनिमित्त रमाई बुद्ध विहारात प्रबोधनपर कार्यक्रम

नागपूर : आषाढी पौर्णिमेनिमित्त रमाई बुद्ध विहार, रमाईवाडी, श्रीनगर, नागपूर येथे बुधवार, दि. २९ जुलै २०२६ रोजी सायंकाळी ७ वाजता विशेष धम्म कार्यक्रमाचे आयोजन केले आहे. कार्यक्रमाची सुरुवात सामूहिक बुद्धवंदनेने होणार असून त्यानंतर महाराष्ट्र शासनाचे सेवानिवृत्त सनदी अधिकारी इ. झेड. खोब्रागडे (IAS) यांचे धम्म, सामाजिक परिवर्तन आणि समतामूलक विचारांवर प्रबोधनपर मार्गदर्शन होणार आहे. कार्यक्रमानंतर माया सोनटक्के यांच्यावतीने उपस्थितांना खीरदान तसेच दयानंद कांबळे यांच्या तर्फे फलदान करण्यात येणार आहे. या कार्यक्रमास परिसरातील सर्व धम्मबंधू-भगिनी व नागरिकांनी वेळेवर उपस्थित राहून कार्यक्रमाचा लाभ घ्यावा, असे आवाहन आयोजक धर्मेश प्रसेनजीत यांनी केले आहे.

अभिजीत दिपके यांना सुरक्षा देण्याची मागणी

परभणी : पेपरफुटी प्रकरणातील विद्यार्थी आंदोलनाचे नेतृत्व करणारे कॉकरोच जनता पार्टीचे अध्यक्ष अभिजीत दिपके यांना केंद्र सरकारने पुरेशी सुरक्षा द्यावी, अशी मागणी धम्म मैत्री संवाद अभियानाच्या वतीने जिल्हाधिकाऱ्यांमार्फत केंद्रीय गृहमंत्र्यांकडे करण्यात आली आहे. निवेदनात दिपके यांच्यावर यापूर्वी अनेकदा हल्ले व मारहाणीचे प्रकार झाल्याचा उल्लेख करून, भविष्यात अशा घटना टाळण्यासाठी त्यांना सुरक्षा प्रदान करावी, अशी मागणी करण्यात आली आहे. या निवेदनावर निमंत्रक संजय बगाटे यांच्यासह गौतम भराडे, गौतम पंडित, बाळासाहेब गायकवाड, संजय घनसावंत, राहुल घनसावंत, मिलिंद पुंडगे, राजेश रगडे, शेख फिर्रखान आदींच्या स्वाक्षऱ्या आहेत.

विजय गजभिये यांचा अमृत महोत्सवी जन्मदिवस सोहळा साजरा

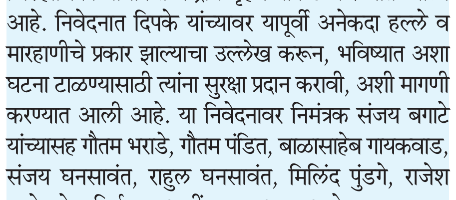

उमरेड : कर्मनिष्ठ समाजसेवक विजय गजभिये यांच्या ७५ व्या अमृत महोत्सवी जन्मदिवसानिमित्त प्रेरणा सेलिब्रेशन लॉन, गिरड रोड, उमरेड येथे भव्य सत्कार सोहळा पार पडला. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी विकास जागेश्वर सिर्सीकर होते. प्रमुख पाहुणे म्हणून आमदार अभिजीत वंजारी, माजी खासदार प्रा. डॉ. खुशाल बोपचे, प्रा. देविदास घोडेस्वार, नगराध्यक्ष प्राजक्ता कारु आणि माजी सरकारी वकील अनुराधा तायवाडे उपस्थित होते. यावेळी विचार प्रतिष्ठान स्मरणिका विशेषांकाचे प्रकाशन, विजय गजभिये यांच्या जीवनकार्यावरील चित्रफितीचे लोकार्पण तसेच विविध संस्था व संघटनांकडून शाल, सन्मानचिन्ह आणि गौरवपत्र देऊन त्यांचा गौरव केला. डॉ. कृष्णा बेले यांनी विशेषांकावर भाष्य केले. माया मेश्राम यांनी प्रास्ताविक, प्रा. रमेश पिसे यांनी संचालन केले. सत्कारमूर्ती विजय गजभिये यांनी हृदगत व्यक्त केले. संजीवनी बागडे यांनी आभार मानले. मान्यवरांच्या उपस्थितीत केक कापून वाढदिवस साजरा केला.

मातोश्री वृद्धाश्रमात २ ऑगस्टला रंगणार आषाढ कविसंमेलन

नागपूर : आपली सामाजिक बांधिलकी जपत वृद्धांचेसुद्धा मनोरंजन व्हावे या दृष्टीने अक्षरक्रांती फाऊंडेशन व कला गौरव संस्था यांच्या संयुक्त विद्यमाने आदासा येथील मातोश्री वृद्धाश्रमात २ ऑगस्टला सकाळी १० वाजता आषाढ कविसंमेलनाचे आयोजन केले आहे.

पहिल्या सत्रात कला गौरव संस्थेद्वारे अध्यक्ष - डॉ. संगीता बनाईत आणि चमू द्वारा 'संगीतवारी' हा बहारदार मराठी भावगीत, भक्तीगीत, अभंग, बहिणाबाई चौधरी यांच्या स्वरबद्ध कविता तसेच अजरामर मराठी गीतांची मैफल आयोजित केली आहे. त्यानंतर वऱ्हाडी मायबोली हा विनोदी वऱ्हाडी कविता व किस्से यांचा विनोदी व लोटपोट हसविणारा बहारदार कार्यक्रम सुप्रसिद्ध वऱ्हाडी कवी दिवाकर देशमुख, अमरावती व सुप्रसिद्ध वऱ्हाडी कवी किशोर मुगल, चंद्रपूर यांचा कार्यक्रम आयोजित केला आहे.

दुसऱ्या सत्रात राजुरा येथील सुप्रसिद्ध कवी, गजलकार डॉ. किशोर कवठे यांच्या अध्यक्षतेखाली आषाढ कविसंमेलनाचे आयोजन केले असून याप्रसंगी प्रमुख उपस्थिती म्हणून ज्येष्ठ पत्रकार कवी सुदर्शन चक्रधर, नागपूर, तथा स्वागताध्यक्ष म्हणून मातोश्री वृद्धाश्रम आदासा येथील व्यव्यस्थापक प्रदीप चंदनबटवे असतील. उपस्थित कवी-कवयित्री यांच्या एकापेक्षा एक दर्जेदार रचनांचे कविसंमेलन पार पडणार आहे. तर या बहारदार कार्यक्रमाचे संचालन बल्लारपूर येथील प्रसिद्ध गजलकार सुनील बावणे तथा नागपूरच्या सुप्रसिद्ध गजलकार चित्रा कहाते करणार असून आभार प्रदर्शन डॉ. प्रतिभा कोकाटे करणार आहेत.

या प्रसंगी बालभारतीच्या अभ्यासक्रमात साहित्याचा समावेश झाल्याबद्दल डॉ. मंदा नांदुरकर, अमरावती तसेच राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठाच्या अभ्यासक्रमात साहित्याच्या समावेशाबद्दल प्रभाकर तांडेकर 'प्रदत्त' नागपूर तसेच प्रा. मीनल येवले याचा सुद्धा सत्कार आयोजित केला गेला आहे. विदर्भ साहित्य संघ अमरावती शहर सचिवपदी नियुक्ती झाल्याबद्दल ज्येष्ठ साहित्यिक आबासाहेब कडू, अमरावती तसेच बालसाहित्य कवितासंग्रह 'जंगल सफारी'च्या कवयित्री ॲड. नीता कचवे, अमरावती तसेच 'मन जेव्हा हिरवळले'च्या कवयित्री मंजुषा कऊटकर यांच्या पुस्तक प्रकाशनाबद्दल सत्कार आयोजित केला आहे; असे 'अक्षरक्रांती फाऊंडेशन'चे अध्यक्ष शंकर घोरसे तथा 'कला गौरव संस्थे'च्या अध्यक्ष डॉ. संगीता बनाईत यांनी कळविले आहे.

परिवर्तनवादी विचारांचा चालता-बोलता विद्यापीठ हरपले : डॉ. शरद निंबाळकर

नागपूर : सामाजिक परिवर्तनाची बीजे पेरणारे, तर्कनिष्ठ आणि संविधानवादी विचारांचा पाया मजबूत करणारे चालते-बोलते विद्यापीठ काळाच्या पडद्याआड गेल्याची भावना डॉ. शरद निंबाळकर यांनी ज्येष्ठ समाजवादी विचारवंत डॉ. कुमार सप्तर्षी यांना आदरांजली अर्पण करतांना व्यक्त केली.

महाराष्ट्र गांधी स्मारक निधी, नागपूरच्या वतीने कस्तुरबा गांधी भवन येथे आयोजित श्रद्धांजली सभेत बोलताना त्यांनी सांगितले की, 'येरवडा विद्यापीठातील दिवस' या ग्रंथातून प्रेरणा घेऊन हजारो तरुण सामाजिक परिवर्तनाच्या कार्यात उतरले. युवक क्रांती दलाच्या माध्यमातून डॉ. सप्तर्षी यांनी युवकांची ऊर्जा विधायक कार्याकडे वळवून महाराष्ट्रात परिवर्तनवादी चळवळीला नवी दिशा दिली.

ज्येष्ठ स्वातंत्र्यसैनिक लीला चितळे यांनी डॉ. सप्तर्षी हे युवकांचे प्रेरणास्थान होते. त्यांनी सामाजिक समता, वैज्ञानिक दृष्टिकोन, संविधाननिष्ठा आणि मानवतावादी मूल्यांची जोपासना करत असंख्य कार्यकर्ते घडविले, असे गौरवोद्गार काढले.

यावेळी डॉ. ज्ञानेश्वर वाकुडकर, डॉ. बबन नाखले, विजय जावंधिया, ॲड. वंदन गडकरी, रवींद्र देवघरे, संदीप तुंडूरवार, अनिल वासनीक, राजीव देशपांडे, रवी गुडधे, सचिन चापके आदी मान्यवरांनी डॉ. सप्तर्षी यांच्या सहवासातील आठवणींना उजाळा देत त्यांच्या वैचारिक आणि सामाजिक कार्याचा गौरव केला. त्यांच्या संविधानवादी, सत्याग्रही आणि परिवर्तनवादी विचारांचा वारसा जतन करण्याचा सामूहिक निर्धारही यावेळी व्यक्त केला.

कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक व संचालन प्रज्वला तट्टे यांनी केले, तर आभार महाराष्ट्र गांधी स्मारक निधीचे शाखा सचिव सुनील पाटील यांनी मानले. सर्वधर्म प्रार्थनेने कार्यक्रमाचा समारोप झाला.

आळंदी ते पंढरपूर पर्यत बार्टीच्या समतादुतांनी केला वारकऱ्यामध्ये संविधानाचा जागर

पुणे : डॉ बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (बार्टी) पुणे संस्थेच्या वतीने दरवर्षीप्रमाणे याही वर्षी वारीमध्ये संविधान दिंडी सहभागी झाली होती. या दिंडीचा समारोप नुकताच पंढरपुरात झाला.

सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाचे मंत्री ना. संजय शिरसाट, राज्यमंत्री माधुरी मिसाळ, प्रधान सचिव डॉ. हर्षदीप कांबळे, बार्टीच्या महासंचालक दीपा मुधोळ-मुंडे, बार्टीच्या निबंधक डॉ. सुचिता शिंदे विभागप्रमुख डॉ. बबन जोगदंड यांच्या मार्गदर्शनाखाली संत ज्ञानेश्वर महाराज पालखी सोहळ्यात वारकरी बांधवांमध्ये संविधानाचा प्रसार व प्रचार करण्यासाठी संविधान दिंडीच्या माध्यमातून आळंदी ते पंढरपूर पर्यत दि ८ ते २४ जुलै २०२६ दरम्यान समतादुतांनी वारकरी बांधवांमध्ये संविधानाचा प्रसार करुन जनजागृती केली. संविधान दिंडी पंढरपूर येथे दाखल झाल्यानंतर वारकरी व नागरिकांनी मोठ्या उत्साहाने संविधान दिंडीचे स्वागत केले. भारतीय राज्यघटनेने नागरिकांना स्वातंत्र्य, समता, बंधुभाव आणि न्याय मिळवून दिला. तसेच मूलभूत अधिकार बहाल केले. त्यामुळेच आज आपण प्रगतीच्या दिशेने वाटचाल करत आहेत. संविधानीक मुल्ये व राज्यघटनेची वारकरी बांधवांना ओळख होऊन त्यांच्यामध्ये महापुरुषांच्या व संतांच्या समतेच्या विचारांचा जागर केला. तसेच सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग आणि बार्टी संस्थेच्या विविध योजनांचा प्रसार केला.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर स्मारक पंढरपूर येथील भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या पुर्णाकृती पुतळ्यास मान्यवरांच्या हस्ते पुष्पहार अर्पण करून अभिवादन केले. महाराष्ट्राचे ख्यातनाम शाहिर प्रबोधनकार राजेंद्र कांबळे यांनी आपल्या ओजस्वी वाणीतून संविधानाचा तसेच संतांच्या व महापुरुषांच्या समतेच्या विचारांचा जागर करुन प्रबोधन केले. याप्रसंगी सामुदायिकपणे भारतीय राज्यघटनेच्या प्रास्ताविकेचे वाचन केले. या प्रबोधन कार्यक्रमाला पोलीस निरीक्षक एस. ए. देवकुळे, सोलापूर जिल्हा दक्षता व नियंत्रण समितीचे सदस्य जितेंद्र बनसोडे, माजी नगरसेवक सुनील सर्वगोड, रिपाइंचे अध्यक्ष संतोष पवार, सामाजिक कार्यकर्ते रवि शेवडे, ॲड. किर्तीपाल सर्वगोड, वारकरी रावसाहेब कोमवाड नांदेड, मिरा भवर पुणे, बार्टीचे अधिकारी वर्ग रंजनी वाघमारे, उषा भिगारे, रामदास लोखंडे, राहुल कवडे, प्रणिता कांबळे, सोलापूर जिल्ह्यातील समतादूत यांच्यासह मोठ्या संख्येने वारकरी बांधव व नागरिक उपस्थित होते. उपस्थित मान्यवरांना संविधान, प्रस्ताविका, जातीव्यवस्थेचे निर्मुलन आणि सन्मानचिन्हे भेट देऊन सन्मानित केले. संचालन रामदास लोखंडे यांनी केले.आभार राजर्षी कांबळे यांनी मानले. कार्यक्रम यशस्वी होण्यासाठी सर्व समतादुतांनी प्रयत्न केले.

आमदार विकास ठाकरे यांचा कचरा कंत्राटांतील दोन नव्या घोटाळ्यांचा आरोप

नागपूर : जिल्हा नियोजन समिती (DPC) बैठकीत पश्चिम नागपूरचे आमदार विकास ठाकरे यांनी नागपूर महापालिकेच्या घनकचरा व्यवस्थापनातील AG Enviro आणि BVG India या कंत्राटदारांवर दोन नव्या आर्थिक गैरव्यवहारांचे गंभीर आरोप केले.

ठाकरे यांनी करारातील अटींचे उल्लंघन करून ठिय्या मजुरांकडून काम करून घेतले जात असल्याचा तसेच त्याच कचऱ्याचे दोनदा वजन करून महापालिकेची आर्थिक फसवणूक केली जात असल्याचा आरोप केला. या प्रकरणात संबंधित अधिकारी कंत्राटदारांना संरक्षण देत असल्याचाही दावा त्यांनी केला.

दोन्ही कंपन्यांचे करार तातडीने रद्द करावेत, त्यांना काळ्या यादीत टाकावे, संबंधित अधिकारी व कंत्राटदारांवर दंडात्मक कारवाई करून एफआयआर दाखल करावा, अशी मागणी त्यांनी बैठकीत केली. याशिवाय नागपूर सुधार प्रन्यासावरील कारवाई, झोपडपट्टी पुनर्वसन, ७०० चौ. फूटपर्यंतच्या घरांना मालमत्ता कर सवलत, मेयो रुग्णालयातील अनियमितता, जिल्हा रुग्णालय मानकापूरच्या सुविधा आणि इतर विकासकामांबाबतही आमदार ठाकरे यांनी विविध मागण्या मांडल्या.

वार्षिक विकास आराखडा पुस्तिकेचे सादरीकरण

हिंगणा : श्री संत गमाजी महाराज शिक्षण संस्था, हिंगणा यांच्यावतीने संचालित अनुदानित आदिवासी आश्रमशाळा, देवळी पेंढरी येथील सन २०२६-२७ च्या वार्षिक विकास आराखडा पुस्तिकेचे आदिवासी विकास विभाग, नागपूर येथे अप्पर आयुक्त आयुषी सिंह (भा.प्र.से.) यांच्यासमोर सादरीकरण करण्यात आले. यावेळी प्रकल्प अधिकारी उमेश काशिद, लेखाधिकारी संजना पेंडके, बोरघाटे तसेच विभागातील इतर वरिष्ठ अधिकाऱ्यांना वार्षिक विकास आराखडा पुस्तिका भेट देण्यात आली.

शाळेच्या शैक्षणिक गुणवत्ता वृद्धी, विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास, क्रीडा व सांस्कृतिक उपक्रम, विद्यार्थी कल्याण, वसतिगृह व्यवस्थापन, पायाभूत सुविधा विकास आणि आगामी शैक्षणिक वर्षासाठी आखण्यात आलेल्या विविध उपक्रमांची माहिती यावेळी मान्यवरांना देण्यात आली.

शाळेच्या नियोजनबद्ध कार्यपद्धतीचे आणि गुणवत्तापूर्ण शिक्षणासाठी राबविण्यात येणाऱ्या उपक्रमांचे मान्यवरांनी कौतुक केले. तसेच विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी राबविण्यात येणाऱ्या उपक्रमांना शुभेच्छा देत भविष्यातही असेच नाविन्यपूर्ण कार्य सुरू ठेवण्याचे आवाहन केले.

यावेळी मुख्याध्यापक महेश चौधरी, सुप्रिया तुपेकर वसतिगृह प्रतिनिधी म्हणून अधिक्षिका मयुरी जाधव, शिक्षक प्रतिनिधी म्हणून तंत्र स्नेही शिक्षक केतन राठी उपस्थित होते.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मिशन येथे बुद्धधम्म, आरोग्य व सामाजिक बांधिलकीचा जागर

नागपूर : बहुजन हिताय संघाची ४८० वी साप्ताहिक सभा शनिवारी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मिशन येथे उत्साहात पार पडली. सभेच्या अध्यक्षस्थानी डॉ. शंकर खोब्रागडे होते, तर प्रमुख अतिथी डॉ. गौतम भैसारे आणि विशेष अतिथी डॉ. बेनिराम कोचे उपस्थित होते. कार्यक्रमाची सुरुवात तथागत गौतम बुद्ध आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या प्रतिमांना पुष्पांजली अर्पण करून झाली. बौद्धाचार्य देविदास राऊत यांच्या नेतृत्वाखाली त्रिशरण, पंचशील आणि बुद्धवंदना घेण्यात आली. आनापानसती ध्यानाचा सराव केला. डॉ. गौतम भैसारे यांनी उपस्थितांकडून बावीस प्रतिज्ञा वदवून घेतल्या. बौद्धाचार्य प्रकाश सोनटक्के यांनी दिनविशेषाच्या माध्यमातून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या कार्याचा आढावा घेतला. बौद्धाचार्य देविदास राऊत यांनी बोधिसत्त्वत्व, दहा पारमिता आणि बुद्धत्वाच्या मार्गावर मार्गदर्शन केले. बौद्धाचार्य शांताराम रंगारी यांनी "सबे सत्ता सुखी होन्तु" या संदेशाचे महत्त्व स्पष्ट केले. विशेष अतिथी डॉ. बेनिराम कोचे यांनी धर्मप्रचाराचे महत्त्व आणि आर्य अष्टांगिक मार्गाचे विवेचन केले. प्रमुख अतिथी डॉ. गौतम भैसारे यांनी पावसाळ्यातील आरोग्य, संसर्गजन्य रोगांपासून बचाव आणि हृदयविकारासह विविध आजारांबाबत मार्गदर्शन केले. संस्थापक शशिकांत हुमणे यांनी मान्यवरांचा सत्कार केला. सभेचे संचालन सुमेध झोडे यांनी केले, तर आभार संस्थेचे सचिव ॲड. हंसराज भांगे यांनी मानले. गाथा, प्रतिज्ञा आणि राष्ट्रगीताने कार्यक्रमाचा समारोप झाला.

बुटीबोरी येथील वृद्धाश्रमांना अन्नधान्याचे दान

नागपूर : ज्येष्ठ नागरिक प्रतिष्ठान, नागपूरच्या 'पूर्णब्रह्म अभियान' या सामाजिक उपक्रमांतर्गत बुटीबोरी येथील दोन वृद्धाश्रमांना अन्नधान्य व जीवनावश्यक वस्तूंचे गुप्तदान करण्यात आले. 'कोणीही उपाशी झोपू नये' या उदात्त भावनेतून राबविण्यात येणाऱ्या या अभियानाचा उद्देश गरजू, वंचित आणि आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटकांना मदत करणे हा आहे. ज्येष्ठ नागरिक प्रतिष्ठान, नागपूर आणि अमरनगर ज्येष्ठ नागरिक मंडळ यांच्या संयुक्त विद्यमाने हा उपक्रम पार पडला. प्रतिष्ठानचे सचिव राजू मिश्रा यांच्या मार्गदर्शनाखाली तसेच उपक्रमाचे अध्यक्ष सुरेश उरकुडे यांच्या प्रोत्साहनाने अमरनगर ज्येष्ठ नागरिक मंडळाचे अध्यक्ष देवीदास आगरकर यांनी साथ फाउंडेशनद्वारे संचालित वृद्धाश्रम, बुटीबोरी तसेच स्वर्गीय भैय्याजी गुर्जर पुनर्जन्म आश्रम, बुटीबोरी येथे संचालक प्रयाग डोंगरे यांच्या माध्यमातून अन्नधान्याचे गुप्तदान केले. या उपक्रमात प्रकाश ढोले, रामेश्वर कांबळे, गोपाल सोरते, विनोद हिरुरकर, अरुण कोहाड, रामकृष्ण बांगडे, मोहन धवल, मंदिर समिती, विजय लांजेवार, रासेकर, ज्योती नागपूरकर, रामभाऊ चव्हाण, लहूकर आदींसह अनेक सभासदांनी अन्नधान्य व इतर आवश्यक साहित्याचे योगदान दिले. उपक्रमाच्या यशस्वी आयोजनासाठी निंबाळकर, डॉ. राजेश कुऱ्हाडे, वसंतराव इझनकर, रमेश जिल्हारे, विलास वाकडे, भोयर तसेच सर्व कार्यकर्त्यांनी अथक परिश्रम घेतले.

बहुजन सौरभ प्रकाशक, संपादक, मालक, मुद्रक सिध्दार्थ जीवन कांबळे यांनी देश प्रेस पब्लिकेशन, E-30/2, इंडस्ट्रीयल एरिया, सोनेगाव (सीम), हिंगणा, एआय.डी.सी., नागपूर - 440016 येथे मुद्रित केले व 9/2, स्वराज कॉलनी, मेडिकल कॉलेजच्या मागे, नागपूर-440027, येथे प्रकाशित केले. RNI No. MAHMAR 2020/84035 Printed, Owner by Siddharth Jiwan Kamble, Publisched at 9/2 Swaraj Colony, Behind Medical College, Nagpur 440027, Printed at M/S Desh Publication, E-30/2, Industrial Area, Sonegaon (SEEM), Hingna, MIDC, Nagpur-440016, Editor Siddharth Jiwan Kamble Email: bahujansaurabh@gmail.com Mobile: 9422860648